

5/207

■ Mai 2020
■ Anul XVIII

Cafeneaua literară

Dreptul și mult răbdătorul Iov.

supliment

ARTE POETICE

Ancheta «Cafenelei literare»:

Poezia canonică românească

VIRGIL DIACONU - Iov, vinovatul fără vină

ERNST R. WENDLAND - Perspective asupra
traducerii literare cu referire la scripturi

ORICE CRIZĂ ESTE, ÎNAINTE DE TOATE, O AUTOTESTARE UMANĂ

DENISA POPESCU, în dialog cu **DIANA VRABIE**, istoric și critic literar, membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și a Uniunii Scriitorilor din România, conferențiar universitar doctor la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova.

Ce face, ce simte, ce gândește - la vreme de pandemie - un intelectual activ ca tine, obișnuit să se miște fără opreliști, navetist pe viață între Republica Moldova și România?

-Am încercat să nu las criza să-mi periclitizeze ritmul obișnuit de viață, evident, atât cât mi-a stat în puteri. Am redus doar cadrul de mișcare (dată fiind această izolare *volens-nolens*), identificând și substituturile de compromis între timp. Îmi continui activitatea academică, doar în format online, toate activitățile didactice îmbrăcând acum haina platformei de învățământ electronic. Lansările de carte s-au reconvertit în cronici de carte, pentru care mi-am făcut, în sfârșit, timp, și din care mi-am extras remedii pentru actuala situație de criză. Vă dau un exemplu edificator, din splendidul volum apoftegmatic al lui C. D. Zeletin, *Zdrențe în paradis: „Așază-te deasupra vieții lucrurilor. Vei vedea mai bine, deoarece vei cuprinde mai bine, iar sufletul îți va fi mai liniștit. Te vei simți trăind o subtilă înviere. Învierea aceasta înseamnă nu numai să te extragi înălțându-te, dar și să stai deasupra celor de care te-ai desprins și deasupra ta însuși, într-un spațiu numit cu elinescul *anástasis*. Să ieși din amestecul lumii și să-l privești de deasupra, fără să te desparți definitiv de el, căci altfel nu l-ai mai vedea și l-ai pierde. În întâmpinarea acestui *anástasis*, iese latinescul *super*, care adaugă învierii și înțelesul de superioritate. Simpla trezire din moarte a omului, reanimarea, rămâne numai cu înțelesul ei medical”*.

Emisiunile și interviurile TV sau Radio se consumă în regim online, cu frecvența de altădată. Recent, am participat, cu un interviu online, în cadrul campaniei „Interviu pentru speranță”, declanșată de producătorul de film Corneliu Țepeluș (Casta Films), în care am arătat cum îmi este influențată viața de zi cu zi și cum abordez această nouă provocare mondială, Coronavirus.

Conferințele, colocviile de altădată „se așază” discret acum în cercetări. Am mai scos manuscrise din sertare, mi-am făcut timp (și) pentru alte lecturi. Recomand cu tot dragul, în contextul pandemiei, *Cum să te reconstruiești după o traumă. 12 istorii adevărate despre reziliență și speranță* de Claire Aubé; *Reziliența. Convorbire cu Boris Cyrulnik* de Nicolas Martin, Antoine Spire, François Vincent; *Dincolo de bine și de rău* de Friedrich Nietzsche; *Despre minciună* de Sfântul Augustin; *Lumea de ieri. Amintirile unui european* de Stefan Zweig ș.a.

În rest, prefețe, recenzii, înregistrări, colaborări cu revistele de specialitate, proiecte de cercetare etc. Sper să-mi fac timp și pentru al doilea volum din seria „Chișinăul în evocări literare”. Comunic zilnic cu prietenii și colegii de breaslă, facem schimb de opinii, ne sugerăm noi lecturi, punem la cale diferite planuri de viitor. M-am ambiționat să-mi orientez mintea spre viitor, spre noi proiecte, spre noi cărți, fără să mă las afectată de veștile proaste sau stările dezagreabile, dincolo de angoase, anxietăți, temeri, nutriend speranța că ieșirea din criză nu mă va surprinde cu temele nefăcute.

Dincolo de ceea ce fac în plan profesional în această perioadă, trebuie să spun că mi-am reajustat și cotidianul, lăsând mai mult spațiu comunicării cu oamenii dragi, cu familia. Mi-am reconfigurat vectorii personali, revizuindu-mi sistemul axiologic și libertatea socială. Orice criză este, înainte de toate, o autotestare umană. Criza scoate la iveală caracteristicile ascunse pe care le avem. În perioada crizei, totul se resimte mult mai acut. În același timp, criza oferă și o șansă enormă dezvoltării personale, descoperirii valorilor în care merită să investim. Criza este, în același timp, o confruntare cu asperitățile realului, și din această lecție trebuie să învățăm, înainte de toate, cum ar trebui să creștem în plan uman, spiritual. Aceasta este marea lecție a acestei pandemii - de regăsire a propriei noastre ființe într-un univers în derivă, într-o încercare de a da răspuns la interogațiile existențiale.

Care este starea de spirit în Republica Moldova? Cum a lovit acolo virusul Corona?

-Aflați în stare de urgență națională, în legătură cu situația epidemiologică, din 17 martie până pe 15 mai, într-un context dramatic, cu 1.662 de persoane testate pozitiv cu COVID-19, la data de 12.04.2020, dintre care 165 de pacienți în stare gravă, 429 în stare de gravitate medie și 31 de decese, în situația când este limitată mișcarea populației în municipii, orașe și centre raionale, pentru a preveni infecția cu coronavirus, starea de spirit în Republica Moldova e una tristă, de continuă așteptare și speranță, de incertitudini și deziluzii, ca, de altfel, peste tot acum în lume. Este foarte important să ne solidarizăm, să cultivăm emoțiile pozitive și să nu renunțăm la proiectele pe care le vom pune în aplicare imediat după ieșirea din criză.

Crezi că sensul vieții și valoarea, ca noțiuni, se vor goli de vechile lor conținuturi, în perioada următoare? Crezi că vor începe să însemne altceva sau și altceva? Poate mai mult spirit, mai mult adevăr. Și mă gândesc îndeosebi la generațiile tinere, în formare, care trăiesc, de când s-au născut, sub semnul crizei ca sub semnul fiarei.

-Sunt absolut convinsă că vom ieși schimbați din această experiență umană, care a pus sub un mare semn de întrebare și sensul vieții, și sistemul axiologic, și vechile virtuți. Sper să ne scuturăm de convenționalism și superficialitate și să ne învățăm să sondăm sensul plenitudinar al virtuților: demnitate, înțelepciune, dăruire, iubire, libertate, credință, din care se configurează epopeea sufletului. Dacă pentru generațiile mature aceasta e o etapă de bilanț, o șansă de revizuire a întregului sistem valoric, de regândire a proiectelor personale, pentru tânără generație (suficient de încercată și ea de toate intemperii secolului), ar trebui să fie o posibilitate de a dezvolta noi calități umane, un exercițiu de dezvoltare a caracterului și a voinței, în ideea cultivării noilor virtuți, dar și o invitație la dialog cu propria ființă.

Un scepticism contemplativ

Melancolie, insatisfacție, plictis, epuizare sunt termeni care s-au folosit deseori în comentariile consacrate poeziei lui Ioan Moldovan. Stări care au luat naștere în cuprinsul unei existențe cotidiene clișeizate, urmare a unei atitudini de îmbrățișare-respingere a acesteia, de-o dramatică ambiguitate, incitând spiritul prin monotonia repetițiilor. E vorba de un dezechilibru statornic, de o confruntare fără scor între cei doi factori contrastanți ai receptiei.

Actantul se simte, paradoxal, personalizat prin impersonalizare, aflat într-un pustiu populat, într-o stagnare cursivă: „Am intrat într-o înfundătură. E cam pustiu. Am pierdut/ simțul de-a prețui și disprețui. Zgomot/ de fond: cearta de papagali închiși în colivie/ și fantoma bătaii de clopot// După multe orori în timp ce cînt/ îmi vin în mintea cea de pe urmă/ alte orori tot o apă și un pămînt// Ascuns în turmă/ încă flămînd am înlocuit persoana întîi plural/ cu aceeași persoană/ doar că lăsată singură pe val” (**Dragă**). Rînd pe rînd, apar consecenate impresiile curente, detaliile, mărunțișurile care ajung a sugera granița dintre viață și moarte. Un soi de ritual viclean al supraviețuirii: „Sunt locuri unde nu mă mai duc/ unde n-am ce să caut// Azi am schimbat doar propoziții simple// Trebuie să fiu mai precaut/ cînd repet în viață că-s viu” (**Postscriis**).

O vag dureroasă indecizie îl împiedică pe poet a-și face un program al zilei care începe, împrejurare plasată însă în perspectiva unui trecut vast, Oradea de odinioară năzărindu-i-se împropștată de cîntecul intemporal al cocoșilor. Intervine o rapidă intersectare cinematografică a planurilor, spre a o evoca: „Nici nu știu ce să deschid mai întîi -/ caietul de Griji, caietul de Nepăsări/ și-i de-abia șapte dimineața/ Colo mai spre seară/ voi uita cu plăcere bizarele mele îndeletniciri/ ce-mi lasă o ultimă rouă pe față// Cocoșii tocmai ies din ogrăzi/ și pier prin aceleași secole vechi/ din Oradea. Ei sunt singurii clopoței/ care - tinga-linga! - îmi mai sună-n urechi” (**ibidem**). Sau o fulgurantă proiecție pe moderne ziduri imaginare: „Griji simple și nesfîrșite/ îmi amintesc doar fostele amintiri/ ca niște reclame pe clădiri/ nemaizidite” (**Plaur**).

Întîlnim, de asemenea, precizări meteorologice de-o umilitate mergînd înspre autonegare, ca și cum locul comun descalificant ar avea nevoie de un sacrificiu personal: „Domnia ta, ploaie de decembrie,/ ce omenoasă poți fi/ nici a dormi nu vrei, dărmite să visezi// sunt și eu un măgar încărcat cu marmite/ într-o turmă de iezi// Și deodată lumina zeloasă/ a cărei cenușă sunt” (**Lumina zeloasă**). Însăși prestația scriptorului e așezată cu un tandru cinism în oglinda derizoriului. Un joc de-a jocul se desfășoară, cu halucinante lunecări dincolo de limitele sale. Astfel, abordate la grad cosmic, spațiul și timpul nu fac decît să adîncească incurabila dezolare: „Mă grăbesc, încep o pagină nouă și ea e/ liniată - ca-n adolescență. Ce m-o fi/ apucînd acu', ce-mi veni acu' adolescența în ceru-gurii (...) Mîine trimitem în cosmos (ce va să zică: apropiatilor noștri/ cei mai de-aproape) Alimentul Primitiv baudelairian/ un Timp pripășit pe la noi// după ce a plecat de la țărnam ultima barcă” (**Dragă**).

Dar mediul familiar revine insistent. În speță, cel de local al centrului orădean care inspiră opozițiile acestui discurs sfîșiat între posibil și imposibil, între vizibil și invizibil, cu sprijinul unei îngăduitoare ironii. Ușor ebrietată de chemătoarele năluci potatorice, identitatea se îndoiește dulce de sine: „E după-amiază în care se țin ore/ Nu pot rămîne în casă/ ies și eu și m-așez pe terasă La Maricica/ Văd oameni

tineri: mîncîncă, beau, au mîncat, au băut/ Mie toate-mi ies la timpul trecut și ei vorbesc și vorbesc/ la telefoanele lor sofisticate/ Aproape că m-apucă frica și ridicîndu-mi privirea la nor/ văd mii de încăperi încuiate în care se joacă aceeași comedie/ la un singur timp - trecut viitor” (**Pe terasă La Maricica**). La urma urmei, s-ar putea să avem în vedere și o anume terapeutică. Neconținutul amestec de poncifuri care se vîntură zadarnic dintr-o parte în alta a unui existențial marcat de o exasperantă insatisfacție n-ar putea semnifica și antidotul său? Textul care-i fixează imaginea ostentativă n-ar putea constitui chiar instrumentul operației? Excesul este resimțit cum o exorcizare *sui generis* (**Dimineață pe terasă La nuiele, Țesătură neagră pe zăpadă, Cu dinții** etc). Fibra suferinței e dibaci înfășurată în vâlul expresiei anodine, anume spre a atrage atenția asupra sa: „Această lume, această lume - cum mă iluzionez!/ Sentimentul bune futilități/ e cel pe care-l dobîndesc cînd aduc la destinație cu pachetul de zahăr/ ascuns prin falduri de sînge” (**Caiet**). Ori o rapidă asociere cu ceva din gestul unui iluzionist: „Despre cum s-a ntîns pasta de roșii pe tavan/ pînă cînd s-a stins de tot norul plînd// Despre una și alta - adică despre înălțări într-o nacelă roză// Tu ce crezi? O să învii? Dar eu, o să?” (**Subiecte**).

Nu o dată Ioan Moldovan intertextualizează cu Bacovia, de bună seamă admițînd o înrudire cu marele precursor. Dar dincolo de genealogia afectivă, contemporanul nostru are totuși o altă reprezentare a epocii, trecută prin filtrul unui limbaj personal. Nu mai puțin, în vreme ce autorul **Plumbului** se dovedea un bard inalienabil al tîrgului, Ioan Moldovan pornește de la un sol rural a cărui memorie plastică o păstrează vie: „Nimic - nici nu rîd, nici nu citesc înainte/ tolănit în lan, ascultînd doar secara de aduceri-aminte” (**Pe terasă La Maricica**). Ca și: „Dar să ne fie de bine. Mălaiul e gata. E seară. Bine de cel cu stilul subțire” (**Roman de apă și zăpadă**). Pentru ca în ultima piesă a volumului, după o pitorească mărturisire: „De groaza de-a mă prinde morții,/ ca George B. pășesc cu pași/ de-o nostimă măsură”, degetul poetului orădean să depună un soi de amprentă morală: „Tușesc, mă-nalt și iau cuvîntul/ muncit posac bătut de soartă/ de parc-ar fi trudit la coasă” (**Șterg tot**).

Viziunea sceptic-contemplativă, cu ironice lucrături de-o rustică savoare, a lui Ioan Moldovan, îl confirmă drept unul dintre cei mai originali, mai substanțiali poeți pe care îi avem azi.

Gheorghe GRIGURCU

* Ioan Moldovan: **Multe ar fi de spus**, Ed. Cartea Românească de poezie, 2019, 88 p.

Un poet iubit de critici

Coman Șova publică, la 85 de ani, volumul de versuri **Viața ca un poem**. Apărut la Editura TEHNICA INFO, Chișinău, 2019, volumul este prefăcut și postfațat de doi academicieni, Mihai Cimpoi și, respectiv, Nicolae Dabija.

Coman Șova este un poet oarecum retras, cu apariții relativ rare în presa literară, deși el este (a fost) un om bine plasat în presă. Vremurile l-au făcut secretar general de redacție al revistei *Amfiteatru* (1965-1972), secretar de redacție al ziarului *România liberă* (1972-1974), redactor-șef adjunct la revista *Magazin* (1975-1986). În plus, Coman Șova a urmat *Scoala de literatură „Mihai Eminescu”* din București (1956-1960), iar în anul 2011 a fondat, împreună cu scriitorul Florentin Popescu, revista lunară de cultură *Bucureștiul literar*, pe care o și sponsorizează.

Tot el, împreună cu Ana Diculescu Șova, președinta unei celebre case de avocatură, Episcopia Romano-Catolică Iași și S.C. Diverscart SRL, figurează ca sponsor al unui proiect mamut de „reeditare a 200 de ediții din opera lui Mihai Eminescu”, după cum ne anunță catalogul de prezentare a edițiilor în cauză, printat de editura TIPOMOLDOVA. Proiectul, astăzi deja împlinit, este coordonat de N. Georgescu, Aurel Ștefanachi și Doina Rizea. O realizare de zile mari.

XXX

Este cunoscută cota în general joasă a poeziei postmoderniste de astăzi, care coagulează aspectele unui realism brut, ale unei vieți cotidiane atomizate și desubstanțializate, sexismele pronunțate, maniera jurnalieră sau tehnica textualistă, care face „poezie” din poeziile altora, prin pastişă și plagiat. În mediul cvasigeneral al poeziei postmoderniste, este un lucru rar ca un poet contemporan să nu se lase confiscat de această direcție. În acest caz, trebuie că ai de-a face fie cu poetica autentică, fie cu o altă poetică, pur și simplu.

Șova a debutat în volum cu placheta de versuri *Astrul nimănui* (1970) și a mai publicat încă 11 volume de poezie, câteva piese de teatru și scenarii de film.

Prezentul volum, *Viața ca un poem*, cuprinde 129 de poeme scrise în vers liber, dar și în vers clasic (cu ritm și rimă), fără ca ele să fie diferențiate unele de altele în cuprinsul cărții prin vreun ciclu care să le includă.

Versurile lui Coman Șova survolează discret, temperat, uneori chiar laconic, spațiul unei existențe oarecum obișnuite, și au în general o tonalitate afectivă egală, fără disonanțe, fără efuziuni sau căderi, fără strigăte de izbândă sau deznădejde. Sunt prezente în schimb tristețile măsurate, tonul nostalgic, ce populează mai cu seamă poemele de dragoste. Iată spre pildă acest *Poem barbar*:

Ești rana din afara mea,
insultă, țipăt, nevedere,
eu nu te vreau, ceva bolnav te vrea,
ceva ceșos, din tot ce sunt, te cere.
Despică pieptul nopții și apari
în praful sterp al vorbelor de rugă,
și-n umbra arsă-a unor arbori mari
absoarbe-mă din fugă!

Poezia lui Șova iese la iveală atunci când eul este cotropit de afecte puternice, cum ar fi sentimentul timpului distrugător, acel Cronos care își mănâncă copiii:

Pleacă ora, pleacă ziua, pleacă sângele,
pleacă auzul, memoria, trupul,
se duc mâinile – plânge-le!
Unul pe altul ne căutăm în cenușă,
ne sprijinim și ne ridicăm din cenușă,
și de aici înainte
putem s-o luăm de la capăt.

(Cum pleacă)

Un text care se abate de la poetica ordonată, atentă, aproape tradițională a lui Coman Șova este *Viața ca un poem*, care dă și titlul cărții de versuri despre care vorbim. Nota aparte a acestei compoziții stă, pe de o parte, în construcția sa, pentru că poemul este compus, de fapt, din nouă poeme, iar pe de altă parte, în caracterul său fragmentar. Semantic, tot ansamblul textual își propune să fie o ilustrare a vieții poetului; vrea să fie un tablou alcătuit din scene existențiale independente, un fel de puzzle în care piesele componente urmează să își afle mîndea. Iată în acest sens primul poem, care este și cel mai reușit dintre cele nouă:

Cerul se sprijină pe doi ploi
și pe nesomnul meu,
așteptarea e nesfârșită,
ah, pulsul,
frunzele sunt nerăbdătoare.

Începe propria-mi naștere,
umbra din colțul odăii întinde degete lungi,
un cal alb cutreieră orașul galopând,
privirea mamei îmi umple Paharul... cu îngeri,
ah, pulsul,

și legănarea arborilor, și legănarea.
În acest trup înfășurat în enigme
stă scris lungul meu drum,
tiparul dinlăuntru, ceea ce nu se vede
și care nu se poate vedea,
locul cuvintelor, jocul, norocul.

Aud făptura albă a laptelui venind,
simt miresmele mării,
sănătatea toamnei,
apa freatică pentru setea de mai târziu
și focul amirosind a pădure.

XXX

Poezia de valoare dintotdeauna s-a hrănit din existența autentică, ea a redimensionat poetic, prin viziune și lirism, existența autentică, posturile destinate ale ființei. Acestea sunt doar câteva obiective care se cer împlinite de poet, în general. De la el se așteaptă, întotdeauna, o viziune bogată, dar și o mare deschidere problematică și cutezanță. Și este de observat că poetul autentic este adesea fie prizonierul unei singurătăți devoratoare, fie copilul spaimelor și al obsesiilor de tot felul, fie ținta catastrofei, fie victima absurdului, pe care el le exploatează și le face să vibreze în versurile sale. Poetul este *rezonatorul* unei existențe adesea negative și problematice sau, din contră, al unei încântări în fața minunii lumii și al unei așteptări peste poate a împlinirii, fericirii și binelui. Oricum, poetul nu trăiește în echilibrul și normalitatea fără vibrație a lumii. Dacă dreptul Iov nu ar fi fost nedreptățit de Domnul și blamat de prietenii săi, dacă nu l-ar fi ascultat chiar el pe Dumnezeu vorbindu-i din mijlocul furtunii, atunci nici strigătul și deznădejdea sa nu ar fi devenit poezie.

XXX

În ceea ce îl privește pe Coman Șova, acesta caută poezia într-o realitate oarecum calmă, fără a accentua prea mult, în plus ori în minus, semnificația anumitor evenimente și aspecte ale vieții.

Domnul Șova scrie o poezie mai puțin metaforică, de un prezenteism și descriptivism măsurate, într-un limbaj literal, direct, fără accente postmoderniste, încifrări savante și evadări într-o poetică suprarealistă, dadaistă sau absurdă. Uneori, el estompează sau eufemizează aspectele negative, absurde sau dramatice ale vieții, deși aflăm în poezia sa și aspecte critice. Iată în acest sens un fragment din poezia *Doamna gri*, publicată în vremea dictaturii, atunci când se putea spune că „un geniu gri veghează să fie totul gri”:

Presimt un gri perpetuu și-o oboseală gri,
când nașterea e-nvinsă de un forceps foarte gri,
aprind întreg altarul pentru-o greșeală gri;
pe undeva, în umbră, plutește doamna gri.

Repere critice

Volumul *Viața ca un poem* are la sfârșitul său o secțiune critică, numită *Repere critice*, ce adună recenzii și cronici dedicate volumelor de poezie ale lui Coman Șova. Cronicile sunt semnate de scriitori cunoscuți, precum M.N.

Rusu, Dorin Tudoran, Dan C. Mihăilescu, George Arion, Marian Popa, Dumitru Radu Popescu, Alex. Ștefănescu, Nicolae Balotă, Florentin Popescu ș.a. Aceste cronici îi sunt în general favorabile poetului, unele dintre ele apreciindu-l chiar în mod deosebit.

Alex. Ștefănescu face, totuși, această observație de ansamblu importantă: „Coman Șova lipsește adeseori din enumerările la care recurg criticii literari când evaluează fenomenul literar românesc actual”. Regretând această lipsă a poetului din vârful clasamentelor poetice, criticul afirmă că poziția bardului în poezia românească trebuie reconsiderată. Mai ales pentru că despre poezia lui Șova se vorbește nu de puține ori elogios. Dar să urmărim câteva note critice la poezia sa.

Alex. Ștefănescu, cel mai important dintre criticii lui Coman Șova, își încheie articolul din „România literară” (5.11.1996) dedicat volumului *Nevoia de alb* (Editura Eminescu) în această notă înaltă: „Remarcabila densitate lirică a cărții dovedește că este vorba, cel puțin, de un autor de care nu se mai poate face abstracție, decât falsificând imaginea de ansamblu a creației lirice contemporane”.

În prefața la prezentul volum, academicianul Mihai Cimpoi afirmă că „Acest florilegiu liric reprezintă o parte de rezistență a lirismului românesc. Încheie subliniind cu bucurie că ne aflăm în fața unui poet adevărat”.

Un alt academician de peste Prut, Nicolae Dabija, scrie despre poet, în postfața volumului, în aceeași notă înaltă: „Coman Șova e un poet adevărat, căutat de poeme, găsit de metafore, imaginat de stările poeziei”. Așadar, nu poetul caută și exprimă metafora și starea poetică, ci acestea îl caută pe Coman Șova. Oricum, concluzia academicianului N. Dabija este formulată la modul superlativ: „Dacă poezia n-ar fi existat până la Coman Șova, el ar fi inventat-o”.

Firește, un cititor poate să creadă sau nu judecățile criticilor. Dar ceea ce ar trebui să observăm este mai cu seamă faptul că de asemenea evaluări elogioase nu se bucură decât poezia răsfățatilor clipei, dintre care îi pot enumera aici pe Cărtărescu, Mureșan, Stoiciu, Blandiana. Pentru excepționalitatea versurilor și pentru bunele relații literare pe care știu să le dezvolte, aceștia au, fiecare, 40-50 de premii românești (multe dintre ele în roni sau în euro). Iată însă că Șova Coman, deși conform calificativelor de mai sus se află la aceeași cotă valorică cu poezia marilor poeți ai clipei, nu este nicidecum căutat sau răsfățat de premiile literare. De ce?

Se vede astfel că nu toți poeții care sunt plasați în vârful piramidei valorice de către critici sunt totodată și cei premiați. Pe de altă parte, noi știm foarte bine că nu atât premiile sunt importante pentru un poet, câtă vreme ele pot fi și premii false, conjuncturale, prietenești sau de sectă literară. Importante cu adevărat pentru un poet, pentru destinul lui, sunt calitatea poeziei pe care el o scrie, spiritul, vibrația, autenticitatea acesteia. Iar când citim un poem, calitatea acestuia este suficientă pentru a-l evalua: 100 de premii literare nu salvează acel poem, dacă el este un poem prost.

Virgil DIACONU

Aprilie 2020

...și ceilalți

O anumită înțelepciune, susceptibilă de puțin utilitarism, spune că, decât să dai cu capul în aceeași ușă care rămâne mereu închisă, mai bine intri pe cea care ți se deschide cu bunăvoință. Ar fi necinstit să nu recunoaștem că, în măsuri diferite, fiecare am împărtășit cândva sau cumva această experiență. Neputința frustrantă de a ajunge la ivăr și de a trece solemn pragul refuză definitiv bucuria ușii care se deschide compensatoriu ori preferențial și sună ca un ecou obsedant, de la geodumitresciana *poșta a redacției*, prin ambiguitatea verdictului: *mai trimiteți!* Și atunci, mă întreb: nu cumva rămânem irecuperabil captivi ai unor principii ca în niște naivități infantile și ajungem prea târziu să le căutăm sensul și să le aflăm, în schimb, doar temeiul?

Am propus cândva un text unei reviste căreia îi cunoșteam bine profilul și exigențele, iar apariția lui s-a tot amânat, lucru posibil din mai multe cauze obiective. Atunci am revenit după el și, cu totul surprinzător, am fost întrebat: *Vi l-a cerut cineva? Vă cunoaște cineva?* Bătusem deci la o ușă care se deschide numai din interior și, șocat, am refuzat să cred că o atare practică ar fi în obișnuința londonezei *Blackwood's Magazine*, a parizienei *La Nouvelle Revue Française* sau a revistei nemțești *Neue Rundschau*. Probabil că ele se apără scutindu-se de contrarietăți maladive și de diferențieri în spirit de castă și în ifose autoimune. Altfel, s-ar confrunta inutil cu pledoarii insidioase *pro domo*.

Personal, de atunci mă socotesc în fața hotarului ce vrea să contureze o falsă opoziție între *eu (noi)* și *ceilalți* și mă regăsesc printre aceia pentru care, între ceea ce li se oferă factual și ceea ce li se pretinde să admită, contează mai mult rațiunea și mai puțin pretextul. Și nu am reușit niciodată să motivez pragul dintre *noi* și *ceilalți*, când el nu a fost o margine naturală *sine qua non*, însă l-am simțit, l-am presimțit, l-am resimțit... Niciodată însă nu am fost sigur dacă sunt exclusiv printre *ceilalți* sau am promovat printre *noi*. Or, dacă totuși acel prag există și se află prea sus, nu e totuna cu a-ți fi interzis după criteriul *noli turbare circulos meos*! Aici nu este loc pentru confuzii. Cui i-a fost prea sus pragul și crede în schimb că i-a fost interzis îi trebuie o updatare la exigențe, fiindcă acela, cât timp nu va ajunge, va crede că strugurii sunt acri și va inculpa hotarul pentru propria-i neputință.

Însă, cu toate că nimeni nu se îndoiește că ar fi un *eu*, fiecare este un nefericit să nu se regăsească în minoritarul *noi* și refuză să se constate definibil în *ceilalți*; în mulțimea celor dintâi, asimilat sau intrus, ești un claustrat în privilegiu, iar în a *celorlalți* ești doar cauzat, nu motivat, un definit ce nu se regăsește în definitoriu. Când *noi* se revendică a fi determinantul *celorlalți*, aceasta nu-i o rațiune, ci o trufie care nu se scuză prin geneza claselor gramaticale. Limba română

este o limbă a deferenței (vezi formulele ei reverențioase), iar pronumele este în sine nevinovat de conotații străine sensului său; el denotă imparțial și răspunde onest chemărilor lui. Iar dacă este o trebuință de diferențiere, aceasta nu se poate imputa naturii lucrurilor; niciun lucru și nicio formă a lui nu se datorează unei rațiuni inferioare și de aceea, deasupra nevoilor indicative, nu se justifică nici discriminarea *noi* vs. *ceilalți*. Cercul celor dintâi a ajuns să-și subziste prin conturul subversiv cu care se protejează, iar al *celorlalți* își consistă prin nevinovăție ontică (cuvintele mari au și ele rostul lor!).

Diferența sugerată e numai convențională și nu slujește nici măcar dihotomie pe care o insinuează. Diferențierea însă, imputată pe nedrept unei tipologii didactice, nu este o exonerare a conotativului care subvenționează o practică sedicioasă și nici nu putem certa pronumele pentru infidelitatea verbului, fiindcă nu el și-a trădat chemarea; sancționabilă e doar practica ei sibilinică. Lucrurile ies atunci din accidentalul grațiabil al comunicării inocente și sfidează orice atenuare de circumstanță dacă, vădit, diferențierea e mai mult decât scop al identificării, nu un nume neutru al ei, nu o rațiune onestă.

Lectura, formă unidirecțională de comunicare, împinge adesea cititorul într-o radicalizare a diferențierii, în discriminare. Și dacă el nu caută neapărat o astfel de citire a textului, presimte și respinge maniera neasimilabilă nevoii lui de discernibilitate și selecție. Sunt, de pildă, cititori motivați ai revistelor de matematică, de cibernetică, de filosofie, fiindcă le răspund tuturor exigențelor și se resetează în natura lor abstractă, însă nu-mi justific nicicum abstracționismul, exclusivismul și izolaționismul centripet decât prin trufașul *noi* în discurs agresiv către *ceilalți*.

Iulian CHIVU

ARTE POETICE

■ Nr. 75

■ Mai 2020

**Cafeneaua
literară**

Ancheta Cafenelei literare

Poezia canonică românească

Prezenta anchetă își propune să obțină pe cât posibil un înțeles al termenului de „poezie canonică”, pentru ca în temeiul său să putem stabili poezii canonice români. Ancheta caută să răspundă la modul în care evaluăm poezia românească și, nu mai puțin, la felul în care aceasta a fost evaluată de mai mulți critici și poeți, într-unul dintre numerele *României literare*, care au publicat în paginile ei o *listă a poezilor canonice români**. În acest sens sunt, de altfel, și întrebările de mai jos.

1. A apărut în *România literară* nr. 16/2019 „O listă canonică: 100 de poeți români în 100 de ani (1918-2018)”*, în care se cuprind 100 de poeți canonici ai perioadei deja precizate, conform evaluării făcute de 35 de critici și poeți de azi, chemați de către revista centrală a Uniunii Scriitorilor să își exprime punctul de vedere.

Vi se pare legitim să comentăm această listă canonică, sau comitem o impietate, un „sacrilegiu”?

2. Juriul anchetei *României literare*: George Ardeleanu, Adrian Alui Gheorghe, Mircea Bârsilă, Iulian Boldea, Ion Buzăși, Dumitru Chioaru, Livius Ciocârlie, Al. Cistelean, Gabriel Coșoveanu, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Victor Cubleșan, Vasile Dan, Mircea A. Diaconu, Gabriel Dimisianu, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Gabriela Gheorghisor, Ioan Holban, Adrian Lesenciuc, Nicolae Manolescu, Mircea Mihăieș, Andrei Moldovan, Viorel Mureșan, George Neagoe,

Eugen Negrici, Nicolae Oprea, Irina Petraș, Ion Pop, Vasile Spiridon, Alex Ștefănescu, Ioan Radu Văcărescu, Ștefan Vlăduțescu, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir. Neîndoielnic, printre cei 35 de scriitori stabiliți să decidă componența listei canonice a poeziei românești se află și critici/scriitori de certă valoare. Dar sunt toți evaluatorii de aceeași valoare cu aceștia, așa încât judecățile lor să fie cât mai aproape de adevăr?

3. Ce înseamnă pentru dv. „poet canonic”? Credeți că cei 100 de poeți ai listei sunt cu toții poeți canonici?

4. Cuprinde această listă canonică și poeți care nu merită să figureze în ea? Ce alți poeți ar fi meritat titlul de „poet canonic”? Ne puteți oferi câteva exemple de poeți supraevaluați de prezenta listă, dar și de poeți de valoare omiși de ea?

5. Credeți că peste aproximativ 20 de ani, când poezii și criticii generației 2000 vor pune probabil stăpânire, prin aceeași instituție, pe listele canonice ale literaturii române, lista canonică a poezilor români întocmită de ei va semăna cu lista întocmită de criticii și poezii prioritar optzeciști de astăzi? Va mai păstra noua listă ceva din lista de acum?

6. Este mai bună această listă canonică decât altele, sau decât alte topuri poetice?

**Anchetă realizată de
Virgil DIACONU**

* O listă canonică: 100 de poeți români în 100 de ani (1918-2018)

Ion Minulescu (1908)
Aron Cotruș (1911)
Ion Vinea (1912)
Tristan Tzara (1912)
Ion Pillat (1912)
Adrian Maniu (1912)
George Bacovia (1916)
George Topîrceanu (1916)
Vasile Voiculescu (1916)
Nichifor Crainic (1916)
Lucian Blaga (1919)
Al. Philippide (1922)
Ilarie Voronca (1923)
Radu Gyr (1924)
Tudor Arghezi (1927)
Zaharia Stancu (1927)
Eugen Jebeleanu (1929)

Ion Barbu (1930)
B. Fundoianu (1930)
Dan Botta (1931)
Geo Bogza (1933)
Horia Stamatu (1934)
Ștefan Baciuc (1935)
Gellu Naum (1937)
Emil Botta (1937)
Dimitrie Stelaru (1937)
Maria Banuș (1937)
Mihai Beniuc (1938)
Miron Radu Paraschivescu (1941)
Magda Isanos (1943)
Ion Caraion (1943)
Constant Tonegaru (1945)
Geo Dumitrescu (1946)
Nina Cassian (1947)

Radu Stanca (1947)
A. E. Baconsky (1951)
Florin Mugur (1953)
Ion Horea (1956)
Nicolae Labiș (1956)
Ion Gheorghe (1957)
Grigore Vieru (1957)
Gheorghe Tomozei (1957)
Petre Stoica (1957)
Nichita Stănescu (1960)
Cezar Baltag (1960)
G. Călinescu (1963)
Constanța Buzea (1963)
Ion (Ioan) Alexandru (1964)
Marin Sorescu (1964)
Ana Blandiana (1964)
Constantin Abăluță (1964)

Ștefan Aug. Doinaș (1965)
 Gabriela Melinescu (1965)
 Adrian Păunescu (1965)
 Nicolae Prelipeanu (1966)
 Leonid Dimov (1966)
 Ion Pop (1966)
 Ovidiu Genaru (1966)
 Mircea Ciobanu (1966)
 Dan Laurențiu (1967)
 Ileana Mălăncioiu (1967)
 Nora Iuga (1968)
 Cezar Ivănescu (1968)
 Sorin Mărculescu (1968)
 Virgil Mazilescu (1968)
 Mircea Ivănescu (1968)
 Gheorghe Grigurcu (1968)
 Alexandru Miran (1969)

Angela Marinescu (1969)
 Emil Brumaru (1970)
 Daniel Turcea (1970)
 Mihai Ursachi (1970)
 Mircea Dinescu (1971)
 Ion Mircea (1971)
 Dinu Flămând (1971)
 Adrian Popescu (1971)
 Dorin Tudoran (1973)
 Gabriel Chifu (1976)
 Vasile Dan (1977)
 Liviu Ioan Stoiciu (1977)
 Șerban Foarță (1978)
 Traian T. Coșovei (1978)
 Eugen Suciu (1979)
 Arcadie Suceveanu (1979)
 Mircea Cărtărescu (1980)

Aurel Pantea (1980)
 Ioan Moldovan (1980)
 Matei Vișniec (1980)
 Nichita Danilov (1980)
 Marta Petreu (1981)
 Mariana Marin (1981)
 Ion Stratan (1981)
 Ion Mureșan (1981)
 Florin Iaru (1981)
 Alexandru Mușina (1984)
 Cristian Popescu (1987)
 Marian Drăghici (1988)
 Viorel Padina (1991)
 Ioan Es. Pop (1994)
 Horia Gârbea (1996)

ELISABETA BOGĂȚAN

SĂ VEDEM AICI UN MIC EXEMPLU PENTRU MODUL CUM SE FORMEAZĂ „MAFIILE LITERARE”?

1. Evident că este firesc să poată fi comentată această listă. Din moment ce conducerea URSS a fost aleasă democratic, prin vot, activitatea ei poate fi comentată democratic. Or, această listă, publicată de către revista centrală a Uniunii Scriitorilor, este girată de participarea la alcătuirea ei a președintelui URSS, domnul Nicolae Manolescu, precum și a altor persoane din conducerea URSS, precum domnii Răzvan Voncu sau Daniel Cristea-Enache, ori șefi de filiale.

2. Iarăși evident este faptul că dintre persoanele invitate să decidă această „**listă canonică: 100 de poeți români în 100 de ani (1918-2018)**”, unele pot avea de drept rolul de decidenți, iar altele participă „conjunctural”, ceea ce relativizează parțial lista. De exemplu, cum e posibil ca dintre decidenți să lipsească Eugen Simion, un titan al criticii și istoriei literare românești? (Să bănuim probleme de rivalitate?) Sau între ei să fie, de exemplu, Gabriela Gheorghisor (frumoasă foc, e adevărat, dar aflată abia în curs de afirmare, plus că a scris destul de puțin despre poezie, chiar dacă are perspective, desigur)? Asta ca să dăm numai un exemplu.

3. Dacă vrem să precizăm termenii de lucru, trebuie să subliniem sensul termenului *canon*, folosind principalul instrument de lucru în acest sens, Dicționarul explicativ al limbii române, ultima ediție, 2009. Acesta dă pentru „canonic” explicația: „În conformitate cu canoanele, privitor la canoane”. Și se mai precizează, amintind de utilizarea mai veche a termenului: „recunoscut de biserică”.

Ținând cont de explicația termenului și consultând lista, observăm că termenul „canonic” nu acoperă decât parțial lista, în special în partea cuprinzând scriitorii clasici. Dar căror canoane se supune un poet postmodernist, știut fiind că postmodernismul refuză programatic și structural canoanele? Acceptă, de exemplu, Mircea Cărtărescu, ideea că se lasă constrâns de canoane?

4. Presupunem însă, pe bază de context și nu pe bază de confirmări lingvistice ale termenului, că aici ar trebui să înțelegem prin „poet canonic” - **poet model, poet reprezentativ**. Ei, aici intervine altă problemă: sunt cei 100 de poeți selectați reprezentativi?

Să-l luăm, de exemplu, dintre cei clasici, pe Zaharia Stancu: da, a scris și poezie, la începutul și la sfârșitul activității sale literare. Dar nu a vorbit vremii sale și nu va vorbi vremurilor viitoare prin poezie, ci prin proză; nu reprezintă în niciun fel poezia românească, nu aduce nimic nou în poezie. În acest caz, ce caută el în această *listă canonică*? De ce el și nu Radu Cârnelci, de exemplu, unul din marii exponenți al liricii de dragoste, intens mediatizat peste hotare, în special în spațiul francofon?

Sau dintre cei mai actuali, îl întâlnim pe listă, de exemplu, pe Viorel Padina, și ne întrebăm cine e și ce a scris. Aflăm, la o consultare biobibliografică (cu actualizare 10 mai 2018), că a publicat un volum de poezie, premiat de Editura Cartea Românească în 1982, dar apărut numai în 1991, pentru că autorul a refuzat condițiile impuse de cenzură. La apariție, criticul literar Nicolae Manolescu a scris o cronică entuziastă, care a fost însă contestată puternic de Ioana Pârvulescu. E posibil ca, din mai 2018 până în mai 2020, să mai fi publicat vreo carte de poezie, dar nu se înregistrează niciun ecou. Nu contest, are viitorul înainte, se poate afirma ca reprezentativ, am toată convingerea că e posibil, dar acum nu este. L-aș întreba direct pe domnul Nicolae Manolescu și am convingerea că orice răspuns ar da, ar fi derizoriu: ce caută domnul Viorel Padina în această listă canonică și de ce ocupă el locul altora, al doamnei Magda Cârnelci, să zicem, a cărei poezie a fost și este apreciată atât

în țară, cât și peste hotare, a fost încununată de premii, dovadă că poeta a fost cooptată în PEN Internațional? (Să vedem aici un mic exemplu pentru modul cum se formează „mafiile literare”?)

5. Probabil vor fi păstrați, în mare parte, poeții clasici. Și unii dintre cei mai noi. Dar în mod sigur nu toată lista.

6. Cred că această listă nu e nici mai bună, nici mai rea decât, în general, astfel de clasificări. Dacă până și istoria societății omenеști reflectă punctul de vedere al învingătorului, ce putem aștepta de la un top axiologic literar?

BOGDAN SUCEAVĂ

CANONUL NU E CEVA FIX, CI SE SCHIMBĂ DE LA O GENERAȚIE LA ALTA

Cred că fiecare dintre noi își construiește un canon personal, și aceasta e ideea pe care am argumentat-o în *Memorii din biblioteca ideală*. Dvs. știți că am argumentat în repetate rânduri faptul că nimeni nu-și poate aroga vreo formă de *autoritate* atunci când e vorba de canon, că în viitor preferințele firești ale audienței vor stabili canonul, care nu e ceva fix, ci se schimbă de la o generație la alta. Unii au ghicit în această intervenție a mea o formă de obrăznicie, dar nu era nimic altceva decât o constatare a noii realități.

Asta le spun celor tineri, de câte ori am ocazia să călătoresc prin România: să nu asculte de nici un povățuitor de ocazie (propun acest termen!) și să citească ce e frumos, începând cu *Numele trandafirului*, de Umberto Eco, și cu *Războiul sfârșitului lumii*, a lui Mario Vargas Llosa. Am spus asta de vreo 20 de ori în anul 2019, o voi spune și pe mai departe.

Cine are de gând să propună un „canon” să o facă pe cale academică: să publice studii în publicații universitare de mare impact. Partea curioasă e că cei mai zgomotoși nu sunt în stare să producă o argumentație decentă prezentabilă pe plan internațional. Suntem țara cu specialiști în Joyce care au publicat foarte puțin în engleză. Cine să „impună” un „canon”? Și unde? În revistute care se vând mai puțin decât tirajele unui roman decent care apare azi?

În probleme de critică literară, lucrurile stau cam așa: un critic oarecare descoperă că cel mai mare geniu de după Shakespeare e tocmai amicul său X, un șef de-ai săi, sau eventual vreun subaltern. Ce des se petrece asta în lumea valahă! „Geniul e chiar aici, lângă mine!” Așa se dau coroanele de genialitate și a încetat demult să-mi mai pese. Dar aici ar fi să reamintim o strofă din *Glossa* lui Mihai Eminescu, poemul meu preferat, și care se cere invocat: „Nu spera când vezi mișei/ La izbândă făcând punte,/ Te-or întrece nățărăii,/ De ai fi cu stea în frunte;/ Teamă n-ai, căta-vor iarăși/ Între dâșii să se plece,/ Nu te prinde lor tovarăș/ Ce e val, ca valul trece.” Ce răspuns mai clar ca acesta să fie?

Criticul decent ar fi de așteptat să se specializeze pe o anumită direcție și să acopere volumele care se publică în direcția literară respectivă. Asta ar fi o evoluție onestă intelectual. Ceea ce devine incorect arată astfel: ca un critic care se ocupă cu politica și nu mai citește cum citea acum

ceva ani să producă aserțiuni de tipul „aceasta e cea mai bună lucrare de tipul X din ultimii n ani”. O asemenea intervenție e absurdă. Criticul nu are instrumente magice și nu poate tria informația mai mult decât alții. Spun asta în bună cunoștință de cauză, pentru că și eu parcurg o cantitate masivă de informație, din pricina formației mele, și știu ce înseamnă asta. Știu câte articole de matematică pot citi pe bune într-un an și știu câte cronici pot scrie cinstit la volume sau la articole pentru *Mathematical Reviews* într-un an.

Nu am absolut nimic de reproșat criticii noastre literare, pentru că fiecare face după cum îl duce capul. Pe unii nu îi duce mai deloc, și știu asta. Dintre criticii de azi am un respect aparte pentru Sanda Cordoș, care are o viziune excepțională asupra literaturii scrise azi, perfect vizibilă după aparatul critic din *Review of Contemporary Fiction* dedicat literaturii române (numărul din primăvara lui 2010). Dintre criticii mai apropiați de generația mea, Paul Cernat mi se pare excelent ca viziune, cultură și inteligență literară, iar unul dintre cei mai atenți observatori este Mihai Iovănel, care știe enorm și are o cultură literară foarte cuprinzătoare.

Cred că reputația premiilor care se dau astăzi e definitiv diluată și nu merită să ne preocupe prea mult. Mă întreb ce fel de impact internațional au ele și cine le ia în serios. Oare se bat casele editoriale europene ca să achiziționeze drepturile vreunui laureat al jocurilor florale de la Botoșani? Vor fi mari aceste premii atunci când vor crea impact editorial internațional.

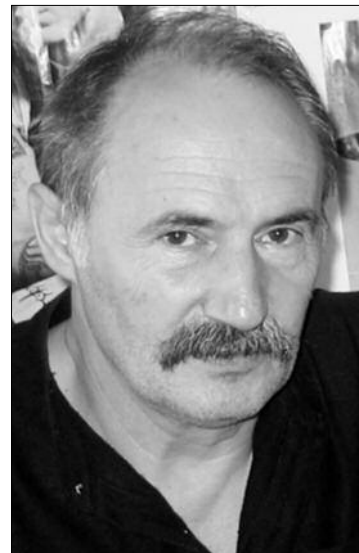
Cum va fi oare peste 15 ani? Posibil la fel, deși probabil primăria de la Botoșani se va prinde la un moment dat că banii pot fi investiți și bine. Nu-mi pun nici un fel de speranțe în apariția vreunui salt calitativ în esența naturii umane, perceptibil în obiectivitatea evaluării literaturii noastre. Hai să ne păstrăm necesara distanță sceptică!

VIRGIL DIACONU

IOV, PEDEPSITUL FĂRĂ VINĂ*

„În cetate, muribunzii se vaită
și sufletul celor răniți cere ajutor;
dar Dumnezeu n-aude rugăciunea lor!
Dacă o nenorocire aduce moartea deodată,
ce-I pasă Lui de deznădejdea celor fără de vină?”

(*Cartea lui Iov*, cap. 24)

Cartea lui Iov este a optsprezecea carte a Vechiului Testament al Bibliei creștine (1, 1975) și totodată prima dintre cele șase cărți poetico-didactice ale acestuia. În Biblia ebraică, *Cartea lui Iov* este numită *Iov*, iar ea se află în cea de a treia secțiune a Bibliei, *Ketuvim* (*Scrieri*), fiind plasată între *Psalmi* și *Proverbe*. În Biblia creștină diortosită de către Bartolomeu Valeriu Anania după *Septuaginta* (2, 2018) și în Biblia catolică numele cărții este *Iov*. În acest eseu, ea va fi numită *Cartea lui Iov* sau *Iov*.

Numele cărții și semnificația lui

Cartea lui Iov îl are ca personaj central pe Iov, iar de aici se trage numele ei. Denumirea de *Cartea lui Iov* nu vrea să spună, așadar, că această carte a fost scrisă de Iov, ci că ea este *despre* Iov.

Cuvântul Iov (Iuob) este un derivat al cuvântului *aiab* sau *iib*, care înseamnă *a dușmăni*. De aceea, Iov poate însemna *dușmănie* sau *cel dușmănit*, sau *cel persecutat* (3, p. 294). Aceste înțelesuri sunt susținute chiar de conținutul cărții, pentru că, după cum vom vedea, Iov este într-adevăr singurul personaj dușmănit și persecutat sau nedreptățit de către Dumnezeu, dintre personajele principale ale cărții. Și pentru că în Biblia ebraică, în Biblia ortodoxă diortosită de Valeriu Anania (2) și în Biblia catolică numele *Cărții lui Iov* este *Iov*, înțelegem că în aceste Biblii cartea poartă, de fapt, numele de *Cel dușmănit* sau *Cel persecutat*. În aceeași logică, pentru Biblia creștină (1, 1975) numele cărții ar fi să fie *Cartea celui dușmănit* sau *Cartea celui persecutat*; ori, mai clar, *Cartea despre cel dușmănit* sau *Cartea despre cel persecutat*...

Autorul și data scrierii cărții

Atât autorul, cât și data scrierii *Cărții lui Iov* sunt controversate. În timpurile vechi, paternitatea cărții i-a fost atribuită lui Iov însuși sau unui prieten de-ai săi. Cartea este anterioară timpului în care a trăit Moise,

afirmă Sfântul Efreem Sirul, Origen și alți Sfinți Părinți, iar Fericitul Ieronim crede că *Iov* a fost scrisă în limba arabă și apoi tradusă de Moise. Dar această ipoteză a fost abandonată, considerându-se netemeinică.

Unii cercetători afirmă despre *Cartea lui Iov* că ar fi fost scrisă de către Solomon, alții, în perioada existenței lui Solomon până în timpul lui Iezechia, secolul VII î.Hr., ni se comunică atât în articolul *Cartea lui Iov*, din volumul *Studiul Vechiului Testament* (3, p. 301), cât și în articolul numit *Iov*, din volumul *Introducere în Vechiul Testament* (4, p.p. 414-434).

Deși unii cercetători moderni (Dhorme și N. Peters) afirmă că scriptura *Cartea lui Iov* ar fi compusă în perioada postexilică, deci după 594 î.Hr. (anul căderii Ierusalimului sub ocupația asirienilor), în articolul *Iov*, din volumul *Introducere în Vechiul Testament*, se susține că această carte este creată „în epoca preexilică”, datorită „caracterului clasic al limbii” ebraice în care ea a fost scrisă (ibid., p. 416). În plus, în cartea *Ieremia* (20, 14) se află pasaje similare cu câteva pasaje din *Cartea lui Iov* (3, 3 și următoarele), iar în cartea *Iezechiel* (14, 14-20) numele lui Iov este citat de mai multe ori, ceea ce înseamnă că scriptura numită *Cartea lui Iov* este anterioară celor două cărți în care există indicii despre ea. Și cum ambele cărți, *Ieremia* și *Iezechiel*, sunt scrise în epoca preexilică, înseamnă că și *Cartea lui Iov*, menționată în aceste cărți, este preexilică.

Tot pentru această perioadă optează și articolul *Iov*, din volumul *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, pentru că el ne oferă ca perioadă probabilă a scrierii *Cărții lui Iov* intervalul 600-300 î.Hr., menționându-se că „prima jumătate a acestei perioade este mai probabilă decât a doua” (5, vol. I, 2/1, p. 801).

Dacă datarea cărții este cât de cât lămurită prin exemplele date și pe cale logică, despre numele autorului ei nu știm, în schimb, nimic. Avem motive să presupunem însă că autorul cărții *Iov* este iudeu, mai precis un iudeu foarte cultivat, bun cunoscător al religiei sale și al spațiului egiptean, pentru că în carte apar câteva indicii despre

fauna egipteană. Cartea este scrisă, firește, în limba ebraică.

Exceptând unele adăugiri ulterioare, precum discursul lui Elihu, despre care se spune că „probabil nu e original”, *Cartea lui Iov* apare ca fiind „compoziția unui unic autor”, afirmă semnatarul neprecizat al articolului *Iov*, din *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură* (id.). Ținând cont de substanța cărții, putem spune că autorul *Cărții lui Iov* este un mare poet; dar și un spirit destul de critic, după cum se va vedea în continuare, la vremea potrivită.

Conținutul *Cărții lui Iov*

În Vechiul Testament al Bibliei creștine (1), *Cartea lui Iov* este împărțită în 42 de capitole, cu toate având denumiri care le reflectă conținutul. În ceea ce mă privește, observ că această scriptură este concepută din trei părți oarecum distincte. Prima și ultima parte, în proză, foarte scurte, reprezintă introducerea și, respectiv, deznodământul, și de aceea le-am numit *Prolog* și, respectiv, *Epilog*. Partea de mijloc a cărții este compusă dintr-o lamentație a lui Iov și dintr-un amplu dialog, care se poartă între Iov și prietenii săi, pe de o parte, și între Iov și Domnul, pe de altă parte. Am denumit această parte de mijloc a cărții *Lamentația și disputa lui Iov cu prietenii săi și cu Dumnezeu*.

(1). *Prolog* (1, 1 – 2, 1-13). Iov era un om bogat, din ținutul Uz, aflat între Idumeea și Arabia. Cartea debutează cu portretul făcut lui Iov – un om foarte credincios și drept, care „se temea de Dumnezeu și se ferea de ce este rău”. Însuși Domnul îi mărturisește lui Satan, îngerul său, cu privire la Iov, că „nu este niciunul ca el pe pământ fără prihană și drept și temător de Dumnezeu și care să se ferească de ce este rău”. Satan se îndoiește totuși de credința lui Iov și îi spune Domnului că dacă i-ar lua lui Iov bogățiile, fiii și fiicele, atunci acesta nu i-ar mai fi atât de fidel Domnului, pe cât este acum, când e un om bogat și fericit. Așadar, Satan îl ispitește pe Domnul să pună la încercare credința lui Iov. Domnul acceptă propunerea lui Satan și, cu îngăduința Sa expresă, Satan îl lasă la început pe Iov fără avere, deci fără boii, asinii, oile, casele, cămilele și robii săi. Apoi, cei șapte feciori și cele trei fete ale lui Iov pier în urma prăbușirii casei lor, în care petreceau.

Când a primit și vestea acestei din urmă nenorociri, Iov „și-a sfâșiat vestmântul, s-a ras în cap și, căzând la pământ, s-a închinat și a rostit: „(...) Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!” Iov era profund deznădăjduit, și totuși el „nu a păcătuit și nu a rostit niciun cuvânt de hulă împotriva lui Dumnezeu”.

După toate acestea, tot cu voie de la Dumnezeu, Satan „l-a lovit pe Iov cu lepră, din tălpile picioarelor până în creștetul capului”. Și Iov „ședea pe gunoi, afară din oraș” și se scărpină cu un ciob.

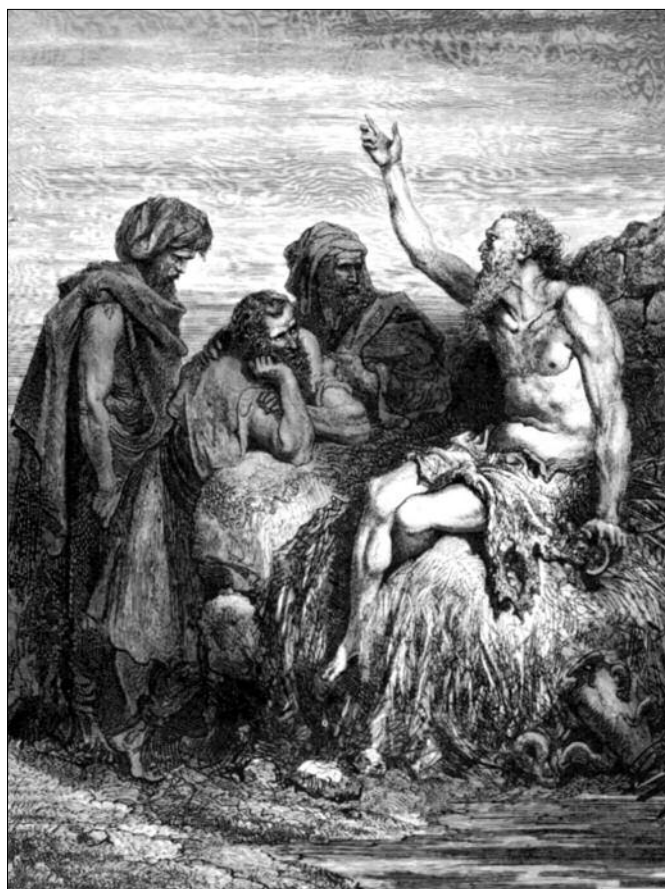
Iov devine astfel un fel de experiment al Domnului și al lui Satan, pentru că aceștia lucrează împreună împotriva sa.

Aflând ce i s-a întâmplat, trei prieteni ai lui Iov, Elifaz din Teman, Bildad din Șuah și Țofar din Naamah, vin să îi aline suferința. Ei tac șapte zile și șapte nopți alături de Iov, apoi, timp de trei zile, intră în dialog cu prietenul lor și îl dojenesc.

(2). *Lamentația și disputa lui Iov cu prietenii săi și cu Dumnezeu* (3, 1 – 42, 6) este partea de mijloc și, totodată, cea mai importantă parte a cărții. Ea debutează cu lamentația propriu-zisă a lui Iov și se continuă atât cu cele trei serii de dialoguri-dispute ale lui Iov cu fiecare dintre cei trei prieteni ai săi, cât și cu dialogul lui Iov cu Dumnezeu. Acest miez al *Cărții lui Iov* este în cea mai mare parte a lui poezie, deși în traducerea cărții din Biblia creștină (1, 1975) el nu este redat în versuri (libere) și strofe, deci sub forma grafic-tipografică a poeziei, ci sub forma prozei.

În secțiunea de mijloc a cărții mai există un discurs, cel al lui Elihu din Buz (cap. 32-37), un prieten mai tânăr al lui Iov, însă acest discurs este exclus de mine atât din textul *Cărții lui Iov*, pe care l-am redat la sfârșitul acestui eseu, cât și din prezentul comentariu, pentru că mai mulți autori moderni socotesc că el nu este autentic.

(3). *Epilog* (42, 7-17). Cea de a treia parte a *Cărții lui Iov*, care este scrisă în proză și în același stil cu *Prologul*, constă în restaurarea, de către Domnul, a stării de dinainte a lui Iov: „Și Domnul l-a pus pe Iov iarăși în starea lui de la început (...) și i-a întors îndoita tot ce avusese mai înainte”. Și peste asta, i s-au născut „șapte fii și trei fiice”, și Iov „a mai trăit după aceea o sută patruzeci de ani”.

Toate pedepsele date de Domnul lui Iov sunt făptuite prin Satan, iar puterea negativă pe care îngerul o are asupra lui Iov și aparenta putere de decizie asupra pedepselor date lui Iov i-au făcut pe unii interpreți să creadă că Satan exprimă esența răului și i-au dat acestuia sensul de Diavol și chiar l-au numit Diavol. Dar aici trebuie să facem o corecție. Îngerul Satan din *Cartea lui Iov* ar trebui să fie, conform traducerii cuvântului ebraic *hassațan*, Satanul, afirmă Valeriu Anania, care în nota *g* la *Iov*, cap. 1, 6, din Biblia pe care el o diortosește după *Septuaginta* (2), mai adaugă cu privire la Satanul următoare: „Articulat, el nu e un nume propriu, ci conotează un atribut, care în limba ebraică înseamnă «Acuzatorul»”.

Așadar, îngerul Domnului din *cartea Iov* nu este nici Satan, nici Satana, ci este numai Satanul, deci Acuzatorul, iar această semnificație a numelui lui Satan, aceea de *acuzatorul*, este confirmată de tot *Prologul* cărții *Iov*, pentru că în *Prolog* acest înger al lui Dumnezeu tocmai asta face: îl *acuză* pe Iov, în absența lui, însă în fața Domnului și a consiliului ceresc, de necredință.

Mai observăm că în *Cartea lui Iov* Satanul este numai un executant al lui Dumnezeu, iar nu oponentul Său, așa cum avea să fie Diavolul mai târziu în *alte* scripturi. De aceea, apariția în *Cartea lui Iov* a numelui Satan, Satana sau a celui de Diavol este total nepotrivită. Chiar Valeriu

Anania afirmă că numele propriu de Diavol apare în Biblie abia în cartea 1 *Paralipomena*: „Atunci s-a sculat Satana împotriva lui Israel...” (1 *Paralipomena*, 21, 1). Și cu toate acestea, în cartea *Iov*, a Bibliei pe care o diortosește după *Septuaginta* (2), Valeriu Anania nu traduce cuvântul *hassațan* prin Satanul/Acuzatorul, ci prin Diavol: „Și iată că-n ziua aceea când îngerii lui Dumnezeu au venit la-nfățișare dinaintea Domnului, împreună cu ei a venit și Diavolul” (*Iov*, 1, 6). Dar corect ar fi fost ca, în loc de „Diavol”, Anania să traducă „Satanul”, care ar fi cerut imediat o notă explicativă referitoare la semnificația acestui cuvânt: aceea de Acuzatorul.

Autorul preexilic evreu a creat *Cartea lui Iov* prin prelucrarea unei legende, despre care se crede că circula în formă orală. Dar se pare că acest autor necunoscut a prelucrat doar începutul și sfârșitul legendei, ambele în proză, în timp ce partea de mijloc a cărții, dominant poetică, este chiar creația sa, sau este într-o mare măsură creația sa.

„Procesul” lui Iov

Deși Domnul nu îl învinuiește în nici un fel pe Iov, acesta știe totuși că el este judecat de Domnul și, mai mult de atât, că judecata Lui este strâmbă:

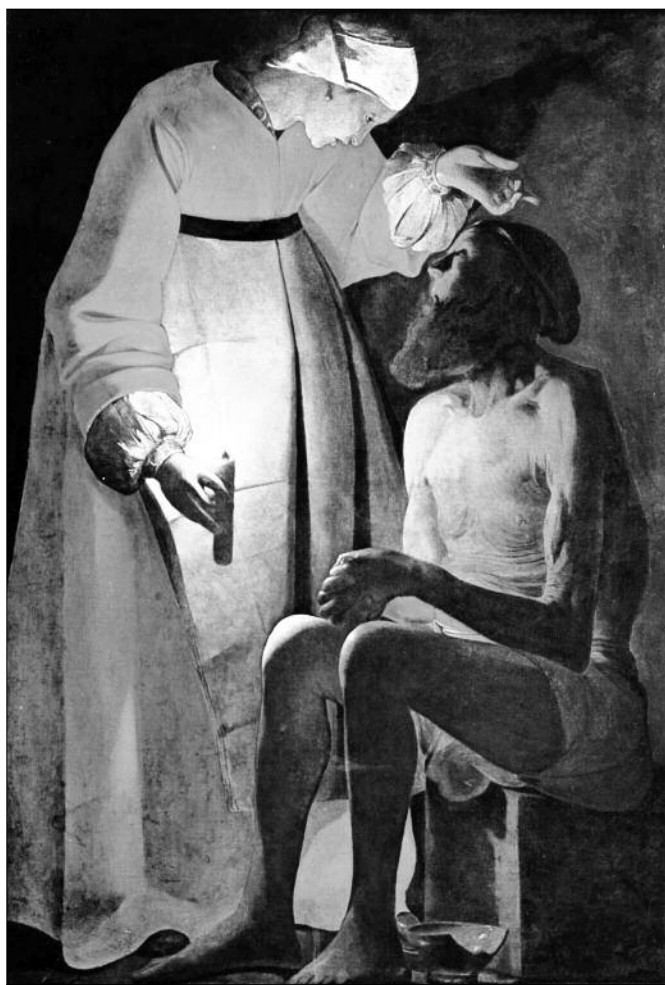
„Tu mă silești să vin la *judecată* cu Tine. Cine ar putea să scoată ceva curat din ceea ce este necurat? Nimeni!” (Cap. 14, s. m.).

Prin problematica ei, *Cartea lui Iov* seamănă cu un proces. Prin limbajul ei, cartea vorbește despre judecată și proces, iar cuvintele „judecător”, „judecată”, „proces”, „dreptate”, „nedreptate”, „pedeapsă”, „cel drept”, „cel nedrept”, „neprihănit”, „greșeală”, „păcat”, „vinovăție”, „nevinovăție”, „lege” și „călcarea de lege”, care apar de mai multe ori în text, o demonstrează.

Cartea are, de altfel, câteva elemente comune cu un proces: (1) un inculpat, Iov, care în cazul nostru este pedepsit pe nedrept, (2) un judecător/pedepsitor, Domnul, care (3) îl delegă pe îngerul Său Satan să trimită asupra lui Iov mai multe nenorociri, (4) trei procurori – cei trei prieteni ai lui Iov (Elifaz, Bildad, Țofar) –, care îl acuză pe acesta, prin dovezi mincinoase, de necredință și fapte reprobabile, (5) discursul de apărare al lui Iov, prin care el își susține nevinovăția, deci credința și moralitatea, în fața celor trei prieteni, discurs în care Iov I se adresează uneori chiar și Domnului, ca și cum acesta ar fi de față, (6) batjocorirea lui Iov de către cei care îl cunosc (oprobriul public) și (7) decizia „procesului”, din finalul cărții, care constă în restaurarea condiției lui Iov de către Domnul.

Pentru Iov, „procesul” său este o nebuloasă, pentru că Dumnezeu nu îi spune pentru ce anume îl judecă și pedepsește. De aici rezultă nedumerirea și neliniștea lui Iov: „Nu mă osândi; / lămurește-mă, să știu pentru ce Te certî cu mine!” (Cap. 10), strigă Iov din pulberea suferinței sale... Însă Domnul refuză să îi răspundă.

În discursul său, Iov își exprimă în mai multe rânduri speranța că va izbuti să își apere nevinovăția și buna

GEORGES DE LA TOUR - Dreptul IOV

credință în fața Domnului – „Dar eu vreau să vorbesc cu Cel Atotputernic, vreau să-mi apăr pricina înaintea lui Dumnezeu” (Cap. 13); sau: „O, dacă aș ști unde să-L găesc! Dacă aș putea să ajung la palatul Lui! Atunci aș dezvălui înaintea Lui pricina mea și aș umple gura mea cu învinuiri” (Cap. 23). Dar nici Iov nu ajunge în palatul Domnului pentru a-și apăra cauza, nici Domnul nu îi oferă lui Iov, cu de la sine putere, vreun răspuns cu privire la pedepsele date. Iar Iov nu are decât să recunoască faptul că Dumnezeu îl ignoră:

„Dacă strig de multa-apăsare, nu primesc nici un răspuns;

tip în gura mare, dar nimeni nu-mi face dreptate.” (Cap. 19)

Abia spre sfârșitul cărții, Domnul se hotărăște să îi vorbească lui Iov „din mijlocul furtunii”, dar nu pentru a-i răspunde la întrebări, ci pentru a-i prezenta, cale de câteva pagini, măreția Sa: forța creatoare, unicitatea și atotputernicia. De fapt, Domnul pune în antiteză măreția Sa cu nimicnicia existenței umane a lui Iov:

„Unde erai tu, când am întemeiat pământul?

Spune-Mi, dacă știi să spui.

Ți s-au arătat oare porțile morții

și porțile umbrei le-ai văzut?

Cunoști tu legile cerului și poți să faci să fie pe pământ

ceea ce este scris în ele?” (Cap. 38)

Dumnezeu îi arată astfel lui Iov că acesta este o ființă limitată, trecătoare, nesemnificativă, și că din această postură nu poate să îi pună Lui întrebări.

Teologia Cărții lui Iov. Iov, pedepsitul fără nicio vină

Autorul *Cărții lui Iov* pune față în față două forțe inegale și opuse. De o parte sunt Dumnezeu, îngerul Satan (Satanul) și prietenii lui Iov, iar de cealaltă parte este Iov, singur, în postura nedovedită de vinovat, de păcătos și om imoral, aceste acuzații fiindu-i aduse numai de către prietenii săi. Toți prietenii lui Iov sunt, în același timp, atât procurori-acuzatori ai lui Iov, cât și avocați nedeclarați ca atare ai Domnului...

Dar *Cartea lui Iov* se concentrează mai cu seamă asupra a două personaje – Dumnezeu și Iov. De pildă, cartea vorbește despre mai multe atribute ale Domnului, cum ar fi acela de *creator* al întregii lumi, de persoană *atotputernică*, *unică* și, în fine, despre atributul Său de *judecător*.

Evidențiat în *Cartea lui Iov* este atributul de judecător, prin care Domnul cântărește faptele bune și faptele rele ale omului și, ca atare, le răsplătește după cum crede El de cuviință. Astfel, Domnul îl pedepsește pe Iov tocmai prin atributul Său de judecător, și în acest chip El declanșează conflictul cărții.

Celălalt personaj principal, Iov, este un om credincios, cu deosebire de credincios și făcător de bine,

despre aceste calități ale sale vorbind, de altfel, în *Prolog*, atât autorul necunoscut al cărții, cât și Dumnezeu. Astfel, autorul spune, încă din primul verset, că Iov este un om „fără prihană și drept”, un om care „se temea de Dumnezeu și se ferea de ce este rău”, în timp ce Dumnezeu afirmă că „nu este niciunul ca el pe pământ fără prihană și drept și temător de Dumnezeu și care să se ferească de ce este rău”.

Cartea debutează cu un Iov fericit și împlinit, pentru că Domnul i-a dat acestuia bogăție, liniștea unui cămin, șapte fii și trei fiice. Dar dacă Domnul i le-a dat lui Iov pe toate acestea pentru credința și moralitatea lui, tot Domnul este Acela care i le-a luat înapoi, în mod brutal și fără nicio explicație...

Cu toate astea, Iov nu are nicio vină care ar fi putut să întemeieze pedepsele cumplite date de Dumnezeu – pierderea fiilor și a fiicelor sale, pierderea tuturor averilor, lepra, oprobriul public. Altfel spus, Iov este pedepsit de Dumnezeu, deși el nu are nicio vină. *Iov este pedepsitul fără nicio vină, este dreptul nedreptățit.*

Este Dumnezeu un judecător drept?

Pentru a răspunde la întrebarea dacă Iov este judecat de către Dumnezeu drept sau nedrept, deci dacă „procesul” său este sau nu este unul corect, trebuie să cunoaștem legea evreiască în temeiul căreia sunt judecați cei drepti și cei nedrepți de către Dumnezeu.

Tradiția și toți credincioșii evrei din vremea lui Iov știau foarte bine că Domnul nu împarte binele și răul asupra supușilor săi la întâmplare, ci că El distinge întotdeauna între cei credincioși, drepti, morali, cuvioși, pe de o parte, și cei necredincioși, nedrepți, imorali sau fără de lege, pe de altă parte. Și de vreme ce distinge între cei buni și cei răi, între cei drepti și cei nedrepți, Domnul împarte dreptatea, deci binele și răul, tocmai în funcție de aceste calități morale și moral-cultice ale acestora.

Împărțirea de către Dumnezeu a dreptății în acord cu faptele bune sau cele rele ale omului poartă numele *teologia retribuției* (sau a *răsplății*), iar ea constituie teologia sau legea morală a *Cărții lui Iov*, pentru că toți cei trei prieteni ai lui Iov îl asigură pe acesta că Domnul îi judecă pe oameni tocmai în temeiul acestei legi. De pildă, credința lui Elifaz este aceea că

„El (Domnul) înalță pe cei smeriți

și izbăvește pe cei necăjiți.

El destramă planurile celor vicleni (...).

Astfel, sârmanul prinde nădejde

și nedreptatea își închide gura”.

Teologia retribuției de către Domnul a dreptății, deci a binelui și răului, este prezentă și în discursul lui Bildad:

„Dumnezeu o să încovoie ce e drept?

Cel Atotputernic o să strâmbe El dreptatea? (...).

Dacă ești nevinovat și fără pată, atunci de bună seamă că (Domnul) va veghea asupra ta și va clădi la loc casa dreptății tale”.

Dar nici Țofar, cel de-al treilea prieten al lui Iov, nu gândește altfel decât în termenii teologiei retribuției binelui și răului. Iată ce spune, de exemplu, el despre răsplata cuvenită „omului nelegiuit”:

„Cerurile vor dezveli fărâdelegea lui și pământul i se va ridica împotriva. Năpraznică revărsare de ape va mătura casa lui și apele vor curge în ziua dumnezeieștii mâinii. Aceasta este partea hărăzită de Dumnezeu omului nelegiuit, aceasta este moștenirea pe care el o primește de la Domnul!” (Cap. 20)

Din toate aceste exemple, care ilustrează teologia retribuției (sau a răsplății), înțelegem că Domnul împarte dreptatea după meritele sau lipsa de merite a fiecăruia. Mai precis, faptele bune, drepte, morale ale omului primesc din partea Domnului binecuvântarea, protecția și binele, iar faptele rele, păcatele, fărâdelegile primesc blestemul și pedeapsa Domnului, răul.

A judeca în acest fel, deci conform teologiei retribuției, înseamnă pentru Domnul *a judeca drept*, și tocmai de aceea El a fost numit *Domnul dreptății*. A fi Domnul dreptății înseamnă, așadar, atât a face binele celui drept, cât și a-l pedepsi pe cel nedrept. Aceasta este regula generală, iar această regulă sau lege moral-teologică constituie *fundalul* teologic al *Cărții lui Iov*.

Cu toate acestea, vedem prea bine că în *Cartea lui Iov* teologia retribuției binelui și răului din partea Domnului nu este aplicată corect, pentru că Iov trebuie să suporte din partea Domnului o pedeapsă absolut *nemeritată*, o pedeapsă care nu are niciun temei, deci o pedeapsă nedreaptă... În *Cartea lui Iov*, teologia retribuției corecte a binelui și răului este încălcată.

Punând problema pedepșirii lui Iov, deci a pedepșirii unui om care este credincios și făcător de bine, autorul cărții ne spune, de fapt, că *Domnul nu are niciun argument, nicio motivație pentru pedepsele, pentru nenorocirile, pentru răul pe care îl aruncă asupra lui Iov*. Însuși discursul lui Iov afirmă că el a fost pedepsit fără să aibă nicio vină și că *Domnul este un judecător nedrept*:

„De ce, pentru Cel Atotputernic, vremurile *răsplătirilor* sunt ascunse și cei ce-L cunosc n-au văzut zilele Sale de judecător?” (s. m).

Așadar, „vremurile răsplătirilor”, vremurile aplicării legii retribuției de către Domnul, după binele sau răul comis de fiecare, „sunt ascunse”, iar asta înseamnă că *legea retribuției nu se aplică!* Altfel spus, „cei ce-L cunosc – pe Domnul – n-au văzut zilele Sale de judecător”, deci ei nu au văzut zilele dreptății Sale.

Domnul, pe care toată tradiția, credincioșii și textele sacre Îl știu și ni-L descoperă ca pe un judecător *drept*, Îl judecă acum pe Iov profund *nedrept*, Îl judecă strâmb, dovadă nenorocirile pe care le aruncă asupra sa, fără nicio întemeiere, deci în mod gratuit. Pentru autorul *Cărții lui Iov*, ca și pentru Iov însuși, *Domnul este un judecător nedrept*. Ba, mai mult de atât, nici ceilalți oameni, „cei ce-L cunosc” pe Domnul, „n-au văzut zilele Sale de judecător”,

deci nici ei nu au văzut zilele dreptății pe care Domnul ar fi trebuit să o facă, în general, așadar pentru orice om...

Din toate acestea înțelegem că Iov *critică* faptul că Domnul judecă strâmb faptele omului, deci că Domnul nu respectă teologia retribuției, care ar fi fost să fie echitabilă atât față de faptele bune ale omului, cât și față de cele rele.

În fond, Iov critică faptul că teologia oficială a retribuției binelui și răului *nu funcționează*; el critică faptul că această teologie nu este respectată. Care este, în aceste condiții, teologia *Cărții lui Iov*? Este teologia oficială a retribuției binelui și răului, care nu funcționează corect, sau este teologia care critică tocmai nefuncționarea corectă a acestei teologii? Dar despre teologia *Cărții lui Iov*, deci atât despre una, cât și despre cealaltă teologie, vom discuta în continuare, în cele cinci secțiuni ce urmează.

De la resemnare la revoltă

Este de remarcat faptul că Iov, deși nu cunoaște că Domnul a hotărât în cer, dimpreună cu îngerul său Satan (Acuzatorul), să îi pună la încercare credința, el știe totuși că nenorocirile sale vin chiar de la Domnul, iar nu de la Satan:

„Să știi că Dumnezeu este Cel ce mă urmărește și că El m-a învăluit cu lațul Său.” (Cap. 19)

Cum primește Iov nenorocirile pe care Domnul le abate asupra sa? Într-o primă instanță, Iov își primește *resemnat* nenorocirile-pedepse, afirmând, „împăcat”, că „Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!”

Chiar și atunci când nevasta sa îl îndeamnă să Îl hulească pe Domnul – „Blestemă pe Dumnezeu și mori!” –, Iov nu face nicidecum acest lucru și îi răspunde răspicat: „Vorbești cum ar vorbi una din femeile nebune. Ce? Dacă am primit de la Dumnezeu cele bune, nu vom primi oare și pe cele rele?” Așadar, Iov știe că atât fostul bine de care a avut parte, cât și răul prezent vin de la Domnul și este împăcat cu această situație.

Iată însă că, deși în acest început al cărții (*Prolog*), Iov acceptă resemnat pedepsele din partea Domnului, în toate cuvântările ulterioare, din partea de mijloc a cărții, care apar ca replici date de Iov acuzațiilor aduse de către cei trei prieteni ai săi, acesta pledează pentru faptul că el este nevinovat, de bună credință și moral:

„M-am ținut cu pasul meu după pasul Lui, am păzit calea Lui și nu m-am abătut de la ea. De la porunca buzelor Sale nu m-am depărtat, la sânul meu am ținut ascunse cuvintele gurii Sale.” (Cap. 23)

„Nu vede, oare, Dumnezeu căile mele și nu numără El toți pașii mei? Umblat-am oare într-o minciună și picioarele mele au zorit spre înșelăciune? Să mă cântărească în cumpăna dreptății și Dumnezeu să cunoască neprihănirea mea.” (Cap. 31)

„Câte greșeli și câte păcate am făcut?
Dă-mi pe față călcarea mea de lege și păcatul meu.”
(Cap. 13)

Neavând nicio vină, deci știindu-se nevinovat în fața lui Dumnezeu, Iov nu poate să accepte pedepsele Domnului:

„Tu mă silești să vin la *judecată* cu Tine. Cine ar putea să scoată ceva curat din ceea ce este necurat? Nimeni!”
(Cap. 14, s. m.)

Așadar, Iov știe că judecarea sa este nedreaptă și că nu o poate îndrepta. El știe că este *pedepsit de Domnul pe nedrept*, deci *fără să aibă vreo vină*.

Oricum, vedem că relația dintre Dumnezeu și Iov este una contradictorie, de judecător și judecat, de pedepsitor și pedepsit, de agresor și agresat, iar această relație conflictuală dintre Dumnezeu și Iov determină caracterul tensionat, dramatic al cărții.

Dar, tocmai pentru că este un om moral, drept și care se ferește de făptuirea răului, pentru că nu are nicio vină în fața Domnului, Iov *nu acceptă*, mental, sufletește și moral, noua sa condiție de om *năpăstuit pe nedrept* și, în consecință, *protestează, se revoltă* față de pedepsele sau nenorocirile primite din partea Celui Atotputernic. Iov își contrazice astfel atitudinea inițială, aceea de om resemnat și împăcat cu sine și cu Dumnezeu:

„Drept aceea nu voi pune strajă gurii mele,
ci voi vorbi întru deznădejdea duhului meu
și mă voi plânge întru amărăciunea inimii mele.
Până când o fi să-mi dau duhul
nu mă voi lepăda de nevinovăția mea.
Țin cu tărie la dreptatea mea și nu voi lăsa-o să-mi scape;
inima mea nu se rușinează de zilele pe care le-am trăit.” (Cap. 27)

Critica lui Iov cu privire la judecățile Domnului sau teologia critică a *Cărții lui Iov*

Deși Iov critică în special modul nedrept în care el este judecat de către Dumnezeu, în *Cartea lui Iov* găsim și câteva critici ale lui Iov cu privire la modul deformat în care Domnul îi judecă *pe ceilalți oameni*, fie că aceștia sunt nelegiuiți (imorali), fie că sunt drepti (morali). Iată mai întâi, în acest tablou social al vremurilor, cum evaluează Iov modul în care Domnul îi judecă pe nelegiuiți:

„În cetate, muribunzii se vaită
și sufletul celor răniți cere ajutor;
dar Dumnezeu n-aude rugăciunea lor!
Ucișorul se scoală dis-de-dimineață,
ucide pe cel sărac și nevoiaș și jefuiește. (Cap. 24)
Pentru ce ticăloșii au viață, ajung la adânci bătrânețe
și sporesc în putere?
Urmașii lor se ridică voinici în fața lor

și odraslele lor dăinuiesc sub ochii lor.
Casele lor stau nevătămate, fără teamă,
și varga lui Dumnezeu nu stă deasupra lor.
Taurii sunt plini de vlagă și prăsitori,
juncanele lor fată și nu leapădă. (...)
Și tocmai ei ziceau lui Dumnezeu: «În lături de la noi!
Nu vrem deloc să cunoaștem căile Tale!
Cine este Cel Atotputernic ca să-I slujim Lui
și ce folos vom avea să-I înălțăm rugăciuni?» (...)
De câte ori se stinge candela nelegiuiților
și nenorocirea dă năvală peste ei?
De câte ori Dumnezeu nimicește cu mânia Sa pe cei
răufăcători,
ca să fie ei ca paiul în bătaia vântului
și ca pleava pe care o răsucesce vârtejul?» (Cap. 21)

Așadar, tocmai cei care s-au îndepărtat de Domnul, deci aceia care nu respectă legile Lui morale, pe care Iov îi numește *ticăloși, necredincioși, nelegiuiți, răufăcători*, tocmai aceia sunt tratați bine de către Domnul, de către judecătorul suprem: ei „au viață, ajung la adânci bătrânețe / și sporesc în putere”, urmașii lor au un trai fericit, „Casele lor stau nevătămate, fără teamă, / și varga lui Dumnezeu nu stă deasupra lor”. Pedepsa pe care toți acești nelegiuiți și răufăcători ar trebui să o primească din partea Domnului este „nimicirea” lor, afirmă Iov. Însă

„De câte ori Dumnezeu nimicește cu mânia Sa pe cei răufăcători,
ca să fie ei ca paiul în bătaia vântului
și ca pleava pe care o răsucesce vârtejul?» (Cap. 21)

În loc să îi nimicească pe cei nelegiuiți, pe răufăcători, Domnul îi face să „sporească în putere” și să prospere. Și în tot acest timp, în care răii și răul prosperă chiar prin intervenția Domnului,

„În cetate, muribunzii se vaită
și sufletul celor răniți cere ajutor;
dar Dumnezeu n-aude rugăciunea lor!” (Cap. 24).
„Dacă o nenorocire aduce moartea deodată,
ce-I pasă Lui de deznădejdea celor *fără de vină*?”
(s. m.).

Din toate aceste citate înțelegem că, pe de o parte, Domnul le dă viață lungă și prosperă celor nedrepți, răufăcătorilor, nelegiuiților, iar pe de altă parte, că El ignoră rugăciunile muribunzilor și ale răniților – „ce-I pasă Lui de deznădejdea celor *fără de vină*?” (s. m.).

Așadar, Domnul le face bine celor nelegiuiți și, în același timp, îi nedreptățește și/sau ignoră pe cei fără vină, pe cei morali, iar în acest fel Iov ne face să înțelegem că Domnul *judecă pe dos* faptele omului. *Judecățile Domnului sunt nedrepte, Domnul judecă strâmb*.

Constatăm astfel că Iov are față de Domnul o atitudine cât se poate de critică... O atitudine vădit critică, ce mai apare pe alocuri în disputa lui Iov cu prietenii săi. Se vede totodată că cel mai devotat slujitor al Domnului, credinciosul Iov, este și cel mai puternic critic al Domnului.

Pentru că Iov este un om drept și nu admite ca Domnul să judece strâmb.

Toate aceste critici la adresa Domnului fac din Iov un revoltat. *Cartea lui Iov* ne propune un personaj, pe Iov, care este, pe de o parte, un om plin de credință, smerenie și laude aduse Domnului, iar pe de altă parte, un om care nu ezită să își critice creatorul și să își exprime în acest fel revolta față de judecățile Sale strâmbe.

Aceasta este *teologia critică* a *Cărții lui Iov*: ea ne descoperă faptul că teologia oficială – dogma retribuiri binelui și răului din partea Domnului, conform meritelor sau nemeritelor fiecăruia – nu funcționează corect sau funcționează invers, deci că Domnul *judecă pe dos faptele omului*, tratându-i bine pe răufăcători și pedepsindu-i (sau ignorându-i) pe cei drepti și „fără de vină”.

După cum se vede, sensul teologiei critice a *Cărții lui Iov* este restabilirea funcționării corecte a teologiei retribuției, așa încât această teologie să distribuie binele numai celui drept, moral, credincios, iar răul numai celui nedrept, imoral, necredincios, prin pedepsirea acestuia.

Anomaliile unui proces...

Să citim declarația lui Iov cu privire la corectitudinea „procesului” său:

„Căci Dumnezeu nu este un om ca mine,
ca să stau cu El de vorbă și ca să mergem împreună la judecată.

Între noi nu se află un al treilea
care să-și pună mâna peste noi amândoi
și care să depărteze varga Sa de deasupra capului meu,
așa încât groaza Lui să nu mă mai tulbure.” (Cap. 9)

Iov are o pricină cu Dumnezeu, în care Acesta are atât calitate de împrișinat, cât și atributul de judecător, iar această dublă calitate a sa este nefirească, pentru că normal ar fi fost ca pricina celor doi să fie judecată de către o altă instanță, de „un al treilea”, spune Iov, care să facă dreptate! Inexistența acestei posibilități este prima anomalie a ceea ce am numit „procesul” lui Iov.

A doua anomalie constă în faptul că Domnul nu a respectat nicidecum, în pedeapsa pe care i-a dat-o lui Iov, teologia retribuției, pentru că în loc să îl binecuvânteze pe Iov, așa cum acesta ar fi meritat pentru dreapta sa credință și moralitate, Domnul l-a năpăstuit, luându-i toate averile, fiii și fiicele și lovindu-l cu lepră. Așadar, Domnul l-a judecat pe dos, ca pe un om nedrept, imoral, necredincios, iar nu ca pe un om drept.

A treia anomalie a „procesului” lui Iov este dimensiunea exagerată a pedepsei primite din partea Domnului. În orice proces, pedeapsa se raportează la gravitatea vinei sau abaterii de la lege a inculpatului. Or, aici, ce vină are Iov față de Domnul și de legea Sa, pentru ca el să primească o pedeapsă atât de mare – nimicirea averilor și omorârea fiilor și a fetelor sale, lepra și batjocura celor ce l-au cunoscut? Cum putem să explicăm, noi sau Iov, o atât de cruntă pedeapsă dată unui om care *nu*

are nicio vină, unui om credincios, drept și făcător de bine? Oricum, nici în practicile juridice evreiești, făcute după legea Domnului, nu existau pedepse date pentru nimic... Domnul, în atotputernicia Sa, își încalcă propriile norme.

A patra anomalie. Putem observa lesne că cei trei prieteni ai lui Iov, Elifaz, Bildad și Țofar, îl găsesc vinovat pe Iov, fie în temeiul unor dovezi mincinoase, fie chiar în temeiul *teologiei retribuției binelui și răului*, pentru că ei gândesc astfel: Iov a fost pedepsit de Dumnezeu în temeiul faptelor sale, și tocmai faptul că a fost pedepsit de El, care judecă întotdeauna drept, arată că Iov *este vinovat*, deci și noi putem susține că Iov este vinovat, că este un păcătos, un om nedrept, un făcător de rău, un om imoral...

Cu toate astea, Iov nu are nicio vinovăție care să întemeieze și legitimizeze pedepsele, nenorocirile primite de la Domnul (prin Satanul), deci el este pedepsit de Domnul *pe nedrept*, iar de aici rezultă că raționamentul prietenilor-procurori, care îl găsesc vinovat pe Iov tocmai în temeiul pedepsei acordate de Domnul lui Iov, este fals. Altfel spus, premisele greșite conduc la concluzii greșite.

Tot în temeiul teologiei retribuției, Iov a fost găsit vinovat, hulit și scuipat și de către slugile și cunoscuții săi, pentru că văzându-l pedepsit chiar de către Domnul dreptății, ei l-au considerat, în mod automat, vinovat. Ei nu știau, firește, că Domnul l-a judecat strâmb pe Iov, încălcându-și în acest fel principiile.

Toate aceste anomalii fac din „procesul” lui Iov unul atipic, deformat, mutilat și părtinitor, deci în defavoarea lui Iov. Dar noi trebuie să remarcăm totuși că, în *Epilogul cărții*, Domnul restaurează condiția lui Iov, dându-i o avere îndoită și, încă, șapte feciori și trei fiice, la fel ca înainte, că îl scapă de lepră și de hula lumii.

Restaurarea condiției lui Iov are o semnificație importantă, pentru că ea ne arată că Domnul își recunoaște greșeala față de Iov, deci faptul că El l-a pedepsit pe Iov în mod nedrept, gratuit... De fapt, încă din Prolog, Domnul îi spune lui Satan: „tu M-ai întăritat *pe nedrept* împotriva lui – a lui Iov – ca să-l prăpădesc” (s. m.).

Această recunoaștere a greșelii Domnului față de Iov mai este importantă și pentru că ea confirmă faptul că revolta și critica lui Iov față de judecățile nedrepte ale Domnului au fost întemeiate, corecte!

O carte răzvrătită

Există ideea, de altfel îndreptățită și susținută de mulți exegeți, că autorul (necunoscut) al *Cărții lui Iov* „a fost, fără nicio îndoială, un om învățat, un foarte mare poet și un gânditor de geniu” (articolul *Iov*, nesemnat, din volumul *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, 5, p. 801).

Dar aici trebuie adăugat imediat că înțelepciunea și harul poetic al autorului *Cărții lui Iov* constau în faptul că el a creat tot scenariul tensionat teologic și emoțional al cărții, în care sunt reliefate opiniile și atitudinile contradictorii ale lui Iov și ale prietenilor-procurori, față de teologia oficială israelită. Și pentru că procurorii apără, de

fapt, teologia oficiată a retribuirii binelui și răului de către Domnul, Domnul devine personajul principal opus lui Iov. Aceste atitudini contrare fac din Domnul și Iov personajele neobișnuite, atipice ale cărții...

Primul personaj, Dumnezeu, ilustrează o teologie neobișnuită, pentru că, deși El este cunoscut în teologia oficială iudee ca fiind un judecător drept, în *Cartea lui Iov* Domnul judecă nedrept faptele omului, judecă strâmb, pedepsindu-i pe cei buni și drepti, pe de o parte, și protejându-i și făcându-i să prospere pe cei nedrepți, pe de altă parte... Judecățile și deciziile Domnului sunt astfel pe dos. Teologia practică în *Cartea lui Iov* este o *teologie pe dos*, deci o retribuire inversă a binelui și a răului, ca răsplată pentru faptele bune și, respectiv, cele rele, ale omului.

Celălalt personaj neobișnuit, Iov, deși este un om prin excelență credincios, făcător de bine și smerit, care este laudat chiar și de Domnul pentru credința și faptele sale bune, este în același timp și singurul personaj al cărții care protestează și îl critică pe Domnul, atât pentru pedepsirea sa cu totul nemeritată, cât și pentru judecățile strâmbe, pe dos ale Domnului, revărsate asupra celorlalți oameni, de vreme ce Domnul face binele nelegiuitorilor și, în același timp, îi nedreptățește pe cei drepti sau le ignoră suferințele. De fapt, Iov este singura voce critică din carte la adresa Domnului și a nefuncționării teologiei oficiale a retribuirii. Teologia lui Iov este în acest fel o *teologie critică*.

Cartea lui Iov este un text îmbibat de teologie, pentru că ea este de la un capăt la altul al său o dezbatere, o *dispută teologică*, o polemică ce pune față în față două direcții teologice contrare: una oficială și nefuncțională, apărută de cei trei prieteni ai lui Iov și, în general, de administratorii religiei evreiești, iar alta care critică tocmai nefuncționarea teologiei oficiale, pe care o putem numi *teologie critică*, susținută de către Iov, însă verificată de experiența tuturor.

Este adevărat că Dumnezeu lipsește din această dispută și că El nu apare decât în finalul cărții, însă toate personajele principale – Iov și cei trei prieteni-procurori ai săi – îl fac totuși prezent pe Dumnezeu în polemica lor, prin referirile permanente la El și la atributele Lui, prin invocarea Lui, prin revelarea raportului de subordonare dintre Dumnezeu și om.

După punctarea tuturor acestor aspecte ale *Cărții lui Iov*, nu ar trebui să îl ignorăm tocmai pe autorul necunoscut al cărții, pentru că dacă noi descoperim în această scriptură că Domnul judecă pe dos faptele omului, iar Iov critică această judecată nefirească a Domnului, este pentru că tocmai autorul cărții a pus în antiteză un Dumnezeu nedrept și un credincios revoltat (Iov). Așadar, ideile pe care le comunică cele două personaje principale ale *Cărții lui Iov* sunt, de fapt, ideile autorului.

În ansamblul ei, scriptura *Cartea lui Iov* reprezintă creația unui autor (necunoscut), care nu a ezitat ca, pe de o parte, să creeze un Dumnezeu atipic, iar pe de altă parte, să critice abaterile Domnului de la propriile principii sau de la teologia evreiască a retribuirii, deci să critice judecățile

strâmbe ale Domnului privitoare la cei buni și la cei răi. Cât despre conflictul *Cărții lui Iov*, acesta se naște tocmai din judecățile nedrepte ale Domnului față de Iov și postura morală exemplară a lui Iov.

Autorul *Cărții lui Iov* a pus în pagină lucruri care trebuie să fi fost deranjabile, iritabile pentru slujitorii religioși ai vremii, pentru funcționarii credinței. Dar autorul este un spirit liber, care își permite să polemizeze cu teologia oficială, este un revoltat, iar cartea sa este mărturia acestei revolte. Oricum, *Cartea lui Iov* pare să exprime cea mai critică teologie, dintre toate cărțile biblice. Iar asta ne arată că autorul acestei cărți poate fi considerat primul și totodată cel mai puternic critic al nefuncționării teologiei oficiale, din tot Vechiul Testament.

În tot acest context, în care atitudinea critică și revoltată a lui Iov și a autorului cărții la adresa judecăților de factură moral-juridică ale Domnului este evidentă, canonizarea *Cărții lui Iov* apare ca fiind oarecum inexplicabilă... Tocmai de aceea, socotesc că este o mare izbândă faptul că, cu toate asperitățile ei dogmatice, cartea a fost inclusă în canonul cărților religioase și salvată astfel de la uitare... Dar probabil că valoarea artistică, poetică incontestabilă a cărții a avut apărători puternici și că numai în acest fel cartea a putut să învingă opreliștile canonice religioase. În fond, mesajul pe care ni-l transmite cartea este unul pozitiv și în sensul teologiei retribuirii:

„Lumina celui rău trebuie să se stingă”, iar binele trebuie să triumfe.

Cartea lui Iov – o parabolă a dreptului nedreptățit și a suferinței

În cea mai mare parte a ei, *Cartea lui Iov* pune problema modului în care Domnul judecă, corect sau nu, faptele omului. Dar cartea vorbește, deopotrivă, și despre atributele lui Dumnezeu, despre existența generală a răului în lume și, totodată, despre încercarea de a înțelege temeinicia existenței acestui rău (*teodiceea*), în contextul în care lumea se află totuși sub stăpânirea și autoritatea lui Dumnezeu... În mare, *Cartea lui Iov* se constituie ca o dezbatere a unor probleme de factură teologică, religioasă.

În această țesătură ideatică problematică a cărții, Iov este simbolul dreptului nedreptățit de Domnul, al pedepsitului fără vină. Este adevărat că, în cele din urmă, Domnul restaurează condiția lui Iov, însă acest lucru nu se întâmplă decât după un șir de suferințe total nemeritate, nejustificate, deci nedrepte...

În *Cartea lui Iov* nu este restaurată decât condiția lui Iov, nu și aceea a celor mulți și „fără de vină”, a căror suferință Domnul o ignoră, după cum ne spune chiar Iov. Problema acestora a rămas și rămâne și pentru dreptii nedreptățiți de astăzi nerezolvată.

Întrebarea, marea întrebare pe care și-o pune Iov este aceasta: cum poate Dumnezeu, care în religia poporului său este un judecător *drept*, deci Domnul dreptății, să

judece totuși nedrept, deci să-i pedepsească pe cei drepti, morali și făcători de bine și, în același timp, să-i răsplătească cu binele său și prosperitate pe cei nedrepți? Poate Dumnezeu să judece pe dos faptele omului? Cum este posibilă existența răului, a nedreptății și suferinței celui drept și nevinovat, aduse tocmai de Domnul, care este bun și drept? În *Cartea lui Iov*, nici Iov, nici Domnul nu răspund la această întrebare, care stăruie de-a lungul întregii cărți... De fapt, *Cartea lui Iov* nu are atât răspunsuri, cât întrebări. Un răspuns vine totuși peste veacuri, din partea lui Iisus, iar el este dat cu privire la răul și suferința pe care îl reprezintă orbirea, pentru un orb din naștere:

„Și ucenicii Lui L-au întrebat, zicând: Învățătorule, cine a păcătuit, acesta, sau părinții lui, de s-a născut orb?

Iisus a răspuns: nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu.” (*Sfânta Evanghelie după Ioan*, 9, 2-3)

Acest răspuns al lui Iisus este cu totul surprinzător, pentru că, pe de o parte, el contrazice credința generală mozaică, ce afirmă că păcatul se moștenește, iar pe de altă parte, pentru că Iisus socotește că orbirea/răul este adus de către Dumnezeu, fără ca vreun păcat al orbului, moștenit sau personal, să justifice acest rău. Așadar, Domnul aruncă răul asupra orbului pentru că pur și simplu aceasta îi este voia. El face acest lucru pentru ca în acest fel „să se arate în el (în orb) lucrările lui Dumnezeu” (p. m.)...

După cum vedem, condiția acestui orb se aseamănă cu aceea a lui Iov, pentru că deși orbul nu are niciun păcat, el primește totuși din partea Domnului o pedeapsă – orbirea – pe care nu o merită. Și dacă Iisus ne asigură că Dumnezeu i-a dat omului întâlnit de el și de ucenicii Săi orbirea, pentru ca în acest fel „să se arate în el (în orb) lucrările lui Dumnezeu”, Iov ne spune și el despre Domnul un lucru oarecum asemănător: „Știu că Tu poți totul și că nimic nu poate sta împotriva gândurilor Tale” (*Iov*, 42, 2). Așadar, în virtutea atotputerniciei Sale, Domnul poate să ne pedepsească chiar dacă noi nu avem niciun păcat, nicio vină...

Dar este oare în firea lui Dumnezeu, care este drept, ca El să acorde pedepse celor care nu au nicio vină? Cum se pot justifica totuși aceste pedepse neîntemeiate? Și cum este posibilă prezența în lume a răului, în condițiile în care există un Dumnezeu bun, drept și atotputernic, care poate oricând să elimine răul din lume și să restaureze binele? Din nou, trebuie să constatăm că scriptura *Cartea lui Iov* are darul de a pune întrebări și de a ne determina și pe noi să ni le punem. Însă singurul care răspunde la aceste întrebări este Iov, iar răspunsurile sale sunt critice.

Prin experiența sa de pedepsit fără vină, Iov ne face să înțelegem faptul că este posibil să fii pedepsit și să suferi, chiar dacă nu ai niciun păcat și făptuiești binele, iar prin discursul său, Iov ne spune că poți să primești binecuvântarea și binele din partea Domnului, chiar dacă păcătuiești și ești nedrept... Iov ne face să înțelegem că teologia oficială a retribuirii binelui și răului de către

Domnul funcționează pe dos. Pe de o parte, *Cartea lui Iov* ne furnizează o teologie oficială pe dos, iar pe de altă parte, ea critică funcționarea defectuoasă a acestei teologii. Aceasta este coloana vertebrală teologică a cărții.

Se vede astfel că nici nevinovăția, moralitatea și dreapta credință nu garantează binecuvântarea Domnului, și că nici răutatea și faptele nedrepte ale cuiva nu sunt neapărat pedepsite de către Domnul. De aceea, voi spune că scriptura *Cartea lui Iov* revelează și pune în pagină conflictul dintre două teologii: teologia oficială a retribuirii binelui și răului, care funcționează pe dos, și teologia critică a lui Iov, care tinde să restabilească funcționarea corectă a teologiei retribuirii în cetate. Iov nu este un habotnic, ci un credincios responsabil, este o conștiință.

XXX

Cu privire la Iov, mai trebuie remarcată forța pe care acesta o are întru apărarea credinței și a nevinovăției sale, în fața tuturor: a celor trei prieteni, a Domnului, a soției și a tuturor cunoscuților săi. Și vom observa că în această luptă de apărare a credinței, a moralității și nevinovăției, *Iov este singur*... Nemeritat de singur! Prietenii, sosiți să îl mângâie, nu îl ajută, la început, decât prin tăcerea lor, apoi, în timpul celor trei zile de dialog cu Iov, aceștia se transformă în procurori, în acuzatori mincinoși. În *Cartea lui Iov*, singurul care este de partea dreptății și împotriva nedreptății este Iov însuși. Și pe cât este de neputincios în cele trupești, pe atât de puternic devine spiritul său întru dreptate. Spiritul lui Iov e mai puternic decât trupul, pentru că Satanul nu s-a atins de mintea sa.

Valoarea artistică a Cărții lui Iov

Influențe evreiești

Citită în ea însăși, deci făcând abstracție de alte lecturi, evreiești și neevreiești, *Cartea lui Iov* ne apare azi ca o carte originală... Dar firește că nu putem face abstracție de lecturile înrudite. După cât cunoaștem astăzi, *Cartea lui Iov* se naște prin prelucrarea unei legende, despre care se crede că circula în formă orală. Această legendă este marea sursă a *Cărții lui Iov*. Sau este numai urzeala pe care autorul *Cărții lui Iov* și-a țesut propria credință și propria revoltă.

Influențe mesopotamiene

Cartea lui Iov prezintă o serie de atingeri cu literatura mesopotamiană antică, anterioară lui Iov. De pildă, poemul *Dreptul suferind* sau *Voi lăuda pe Domnul înțelepciunii* (*Ludlul bel nemeqi*), din această literatură, scris cu aproximație în secolul XVII î.Hr., prezintă unele idei foarte apropiate de cele ale cărții lui Iov, și tocmai de aceea el a fost supranumit „Iov-ul Babilonian”.

Personajul principal al poemului mesopotamian, nobilul Shubshi-meshre-shakkan, este, ca și Iov, un om bogat și mai ales plin de credință, pentru că el respectă

întotdeauna toate ritualurile, aduce sacrificii zeilor și se roagă acestora cu ardoare:

„Rugăciunea era grija mea, sacrificiul era regula mea.
Ziua adorării zeilor era plăcerea mea,
Ziua procesiunii zeiței mele era lucrul meu și bogăția mea.”

Aflat într-un mediu social dominat de rău, nobilul mesopotamian încearcă să comunice cu zeii săi:

„Privesc în jur: rău peste rău!
Pedeapsa mea crește, binele nu-l găsesc.
L-am implorat pe zeul meu, dar nu-mi arată fața sa;
m-am rugat zeiței mele, dar nu și-a ridicat capul.”
(5, p. 784)

„Cine poate pătrunde planul zeilor în cer?
Sfatul zeului, ce ființă pământeană îl va înțelege?”
(6, p. 267)

Shubshi-meshre-shakkan consemnează aici aceste trei lucruri: prezența în lume a răului („Privesc în jur: rău peste rău!”), pedepsirea sa nemeritată de către zei („Pedeapsa mea crește, binele nu-l găsesc”), el fiind un om credincios, precum și imposibilitatea de a comunica cu zeii („L-am implorat pe zeul meu, dar nu-mi arată fața sa”, plus versurile următoare). Toate aceste idei se găsesc însă, mult mai dezvoltate, și în *Cartea lui Iov*, care are calitatea de a-și intensifica ideile.

Din postura sa de om credincios și total dăruit divinității, personajul poemului *Dreptul suferind* remarcă nepotrivirea dintre evaluările sale și cele ale divinității:

„Ceea ce e bun în ochii mei e rău pentru un zeu.
Ceea ce e rău după propria-mi judecată e bun pentru dumnezeu.”
(5, p. 784)

Așadar, nobilul Shubshi-meshre-shakkan constată că zeii evaluează și judecă lumea *altfel*, de fapt *pe dos*, iar acest lucru îl știe foarte bine și Iov, după cum am văzut deja mai înainte.

În ceea ce îl privește pe nobilul Shubshi, acesta este și el pedepsit de zei fără să aibă vreo vină: „Apăsarea mea a sporit, n-au găsit dreptul meu. (...) Pedeapsa mea crește, binele nu-l găsesc”.

Alte două poeme mesopotamiene, *Dialog despre mizeria umană* și *Povestea unui amărât*, aflate în volumul *Gândirea asiro-babiloniană în texte* (6), tratează și ele despre relația precară a omului cu zeii, despre ignorarea omului de către zei, despre nedreptate și suferință, despre zădărnicia rugilor către zei, despre nefericire, teme pe care le găsim și în *Cartea lui Iov*.

Toate aceste puncte comune dintre poemele mesopotamiene și *Cartea lui Iov* nu scad însă valoarea *Cărții lui Iov*, ci dovedesc mai degrabă universalitatea problematicii. Apoi, scriptura *Iov* își tratează problematica într-un mod propriu, și anume printr-o serie de dialoguri, care se arată a fi deosebit de intense din punctul de vedere al tensiunii existențiale, afective și poetice realizate.

Genul compozit al Cărții lui Iov

Genul *Cărții lui Iov* a fost numit de către unii interpreți „dezbateră de înțelepciune”, o formulă care vrea să surprindă atât forma genului (dezbateră, disputa, polemica), cât și conținutul său (înțelepciunea și problemele puse de ea). Deși putem observa lesne că tema cărții nu este chiar înțelepciunea, ci teologia, religia evreiască, în timp ce înțelepciunea este numai modalitatea prin care această teologie este abordată. De aceea, vom fi mai aproape de adevăr dacă vom spune că scriptura *Cartea lui Iov* este o *dispută teologică* de factură sapiențială. Această dispută, dezbateră sau polemică pe teme teologice a înțelepților ocupă partea de mijloc a cărții, care este totodată și partea ei poetică. Disputa este, așadar, una sapiențial-poetică.

Pe de altă parte, observăm că genul *Cărții lui Iov* are o caracteristică destul de curioasă pentru noi, europenii moderni, pentru că el alternează proza cu poezia: *Prologul* cărții este proză, partea de mijloc, pe care am numit-o *Lamentația și disputele lui Iov cu prietenii săi și cu Dumnezeu*, este în mod dominant poezie, iar *Epilogul* este, ca și *Prologul*, o scurtă proză. Schema genului cărții este aceasta: proză – poezie – proză.

Genul *Cărții lui Iov* este, așadar, un gen *mixt* sau *compozit*, de proză și poezie, iar el poate fi întâlnit și la alte cărți biblice, precum *Facerea*, *Ecclesiastul*, *Cântarea Cântărilor* ș.a. Fiind compus din proză și poezie, ne-am așteptat ca genul mixt al *Cărții lui Iov* să fie redat în paginile Bibliei atât în forma grafico-tipografică a prozei (text compact), cât și a poeziei (versuri libere și strofe).

Cu toate astea, în Biblia ortodoxă (1, 1975), *Cartea lui Iov* este scrisă, toată, în forma grafico-tipografică a prozei, deci traducătorul nu a făcut, din păcate, distincția grafică dintre poezie și proză, deci nu a scris poezia în versuri libere și strofe, așa cum ar fi fost normal în cazul ei. Însă în edițiile catolice și cele protestante ale Bibliei, precum și în Biblia diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania (2), partea de mijloc a *Cărții lui Iov*, care din punctul de vedere al conținutului ei este *poezie*, e redată în *versuri libere* și *strofe*, confirmând astfel prin forma grafic-tipografică de punere în pagină faptul că această secțiune a *Cărții lui Iov* este poezie... Chiar dacă în această secțiune se află și câteva pasaje de proză, redată și ele tot în versuri... În *Cartea lui Iov*, pe care o redau în prezentul volum *Biblia literară*, după acest eseu, am transpus în versuri libere și strofe numai ceea ce am considerat că este poezie; și am lăsat în forma grafico-tipografică obișnuită a prozei ceea ce am socotit că este proză.

Deși atunci când evaluăm artistic *Cartea lui Iov* noi trebuie să considerăm cartea în întregul ei, în acest întreg se remarcă totuși artistic poezia, deci partea de mijloc a cărții... Poate că de aceea *Cartea lui Iov* rămâne în sufletul nostru mai cu seamă ca o carte de poezie. Această dominare artistică a poeziei i-a determinat pe unii dintre exegeți să numească partea centrală a cărții *Poemul Iov* sau

Poemul lui Iov, iar pe mine, să paginez textul în forma grafico-tipografică a poeziei, deci în versuri și strofe.

Trăsăturile estetice ale cărții

Cartea lui Iov este scriptura unei dispute teologice, iar valoarea ei este dată de modul literar-artistic, poetic, în care este instrumentată această dispută. Dar în ce constă această formatare artistică a corpului ideatic? Caracterul artistic-poetic al *Cărții lui Iov* este configurat de un set de trăsături ale textului, pe care le putem numi trăsături poetice estetice. Dintre ele, putem semnală aici cel puțin tensiunea existențială, afectivă și poetică, autenticitatea, originalitatea stilistică și caracterul inedit-surprinzător al ideilor, capacitatea de a întreține tensiunea existențială, afectivă și poetică pe zeci de pagini, tensiunea dramatică. Cartea ne mai impresionează prin „actualitatea” sau universalitatea problematicei dezbătute – raportul om/Dumnezeu, existența în lume a răului, problema dreptului pedepsit pe nedrept sau a dreptului nedreptățit, problema suferinței umane și a singurătății celui drept. În această problemă, este de remarcat curajul autorului de a critica, în mediul religios în care a trăit, poticnirile teologiei oficiale a retribuirii binelui și răului, deci de a critica abaterile Domnului-judecător de la propriile principii morale.

Cartea lui Iov este un poem existențial religios și sapiențial-critic, bine dozat afectiv și poetic, cu osebire seducător și provocator. Deși *Cartea lui Iov* pare să fie cel mai lung poem existențial-teologic de valoare din lume (în Biblia diortosită de Valeriu Bartolomeu Anania poemul se desfășoară pe 59 de pagini, format A4), el reușește să ne mențină trează atenția în multe dintre paginile sale. *Cartea lui Iov* poate fi socotită cel mai complex poem existențial-religios și sapiențial-critic al Bibliei și, în același timp, unul dintre marile poeme ale lumii.

Cartea lui Iov a fost considerată de către marea majoritate a exegeților, bibliști sau nu, teologi sau critici literari, o operă sapiențială majoră, însă noi trebuie să remarcăm mai cu seamă valoarea literară a cărții. Unul dintre cei care recunosc tocmai acest caracter literar al cărții este Bartolomeu Valeriu Anania, care în prefața sa la cartea *Iov*, din Biblia diortosită de el după *Septuaginta* (2), afirmă următoarele: „*Cartea lui Iov*, prin extraordinarul ei autor, este și rămâne un poem al excelenței literare (...)”. Caracterul literar-poetic incontestabil al *Cărții lui Iov*, precum și al altor scripturi biblice literare, demonstrează faptul că toate aceste cărți/scripturi pot să compună cu îndreptățire un volum care s-ar putea numi *Biblia literară*.

Voi încheia comentariul meu cu un imn al suferinței, extras din *Cartea lui Iov* (Cap. 17 și, respectiv, Cap. 19, 25-27, pentru ultima strofă), imn căruia îi voi da un nume:

Strigătul celui deznădăjduit

Sufletul meu e dărăpănat, zilele mele se sting,
mormântul mă așteaptă.

Sunt împresurat de batjocoritori
și ochii mei trebuie să privească spre ocările lor.

Am ajuns de poveste între oameni;
sunt acela pe care-l scuipă în față.
Ochii mei s-au întunecat de supărare,
mădularele mele s-au subțiat ca umbra.
Oamenii cei dreپți stau înmărmuriți
și cel nevinovat se răscăală împotriva celui nelegiuit.
Cel ce este drept se ține însă de calea sa
și cine este cu mâinile curate e din ce în ce mai tare.

Mai pot să nădăjduiesc?
Împărăția morții este casa mea,
culcușul meu l-am întins în inima întunericului.
Am zis mormântului: Tu ești tatăl meu;
am zis viermilor: voi sunteți mama și surorile mele!
Atunci unde mai este nădejdea mea
și cine a văzut pe undeva norocul meu?
El s-a rostogolit până în fundul iadului
și împreună cu mine se va cufunda în țărână.

Dar eu știu că Răscumpărătorul meu este viu și că El,
în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere
această piele a mea ce se destramă.
Și afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu.
Pe El Îl voi vedea și ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia.
Și de dorul acesta măruntaiele mele tânjesc în mine.

Bibliografie

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2018. Prima ediție – 2001.
3. Vladimir Prelipean și colectivul său de autori, *Studiul Vechiului Testament*, ediția a IV-a, Editura Renașterea, Cluj Napoca, 2006.
4. Ioan Chirilă și colectivul său de autori, *Introducere în Vechiul Testament*, Editura Basilica, București, 2018.
5. Raymond E. Brown și colectivul său de autori, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, traducere de Pr. Dumitru Groșan, vol. I, 2/1, Galaxia Gutenberg, 2020.
6. *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, traducere, notițe introductive și note de Athanasie Negoită, studiu introductiv de Constantin Daniel, Editura Științifică, București, 1975.

* Eseul face parte din volumul *Biblia literară*, aflat în lucru.

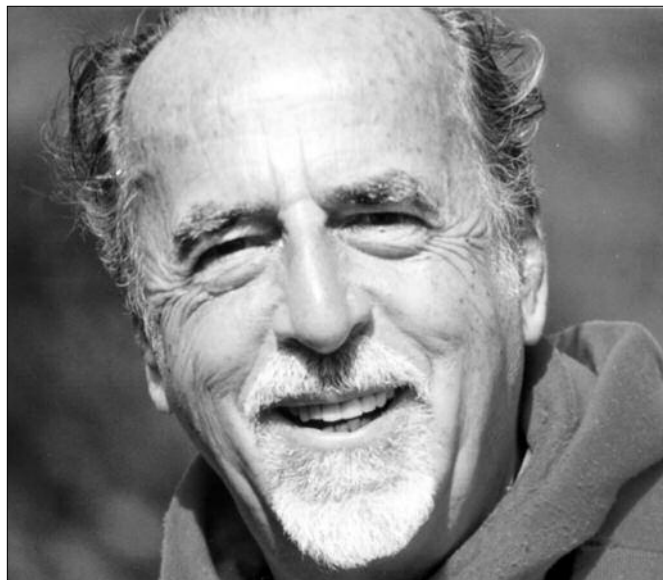
PERSPECTIVE ASUPRA TRADUCERII LITERARE CU REFERIRE LA SCRIPTURI

1.1. Valoarea unei traduceri literare

De ce să năzuim să facem o traducere „frumoasă” a Bibliei? (1). Este oare o exagerare să afirmăm că Cuvântul are „forță” nu numai din perspectivă spirituală (de exemplu, Evrei 4, p. 12), ci și în privința formelor sale retorice? Deși fundamentul biblic are într-adevăr nevoie să fie demonstrat explicit, și eu sper să fac acest lucru în următoarele capitole (2), pentru moment voi considera pur și simplu că această premisă este adevărată - adică faptul că în Biblie găsim multe texte diferite al căror mesaj are și frumusețe, și forță. Problema actuală este aceasta: dacă luăm atributele artistice și retorice ale Bibliei ca pe un dat, care sunt implicațiile acestuia pentru traducători?

Transmiterea „informațiilor” constituie obiectivul principal al majorității comunicatorilor contemporani ai Bibliei, inclusiv al traducătorilor. Ei spun că trebuie să transmită *conținutul* Bibliei în comunitatea lor. Sigur că această sarcină este suficient de descurajantă. Dar, după cum am observat deja, „(Și) frumusețea este informație”. Acum, dacă provocarea noastră constă în a îmbina frumusețea artistică și forța retorică a textului original, cum am putea măcar să ne imaginăm, dămite să avem succes în această întreprindere? Răspunsul este: bineînțeles că *nu putem*. Deoarece când ne ocupăm doar de „simplul conținut” al Bibliei, nu putem să reușim nici în întregime, nici perfect. Ceva din textul din limba-sursă (LS) va fi *întotdeauna* modificat - adăugat, pierdut, deformat - în cadrul acestui proces. De aceea, trebuie să facem o alegere deliberată asupra cărui aspect, arie sau element al textului original dorim să ne concentrăm: asupra conținutului, intenției, impactului sau punctului de interes. Întrucât este sigur că nu ne putem aștepta să le cuprindem pe *toate* într-o singură variantă, nici măcar într-o versiune bine adnotată, sau care să includă tot felul de „ajutoare suplimentare”. Consider că pur și simplu trebuie să abordăm în mod serios și latura *artistică*, și *retorica* Bibliei, astfel încât chiar dacă decidem să *nu* redăm aceste aspecte în traducerea noastră, atunci trebuie să recunoaștem clar implicațiile a ceea ce nu am făcut și pierderea implicită.

Dar din această discuție apare o altă întrebare esențială: nu avem oare deja suficiente tipuri de traducere din care să alegem, în special în limbile mari ale lumii? Cât despre așa-numitele limbi minore, oare o versiune literară n-ar reprezenta un lux inutil, care nu poate fi justificat în mod serios sau măcar ca posibilitate? Să ne gândim la costuri: o versiune literară se va dovedi în mod sigur foarte dificilă ca timp, bani și resurse umane. Pe scurt, va fi probabil prea greu fie de realizat, fie de justificat.

Deși toate aceste griji sunt îndreptățite, ele nu sunt neapărat determinante în fiecare caz. Depinde mult de întregul context al traducerii - adică pentru cine, de către cine, în ce scop și în ce situație. În lumea de azi, plină de opțiuni de comunicare extinse și diversificate, tendința este spre o mai mare *varietate*, pe baza opiniei publicului-țintă dominant (dorințele, nevoile și așteptările sale), determinate de studiile de piață premergătoare proiectului. Mai multe despre acest factor vital vor fi comunicate în capitolele următoare din carte.

Pentru moment revin la premisa fundamentală: dacă, sau, mai bine zis, *deoarece* frumusețea și forța limbajului reprezintă o parte integrantă a mesajului Bibliei, de aceste aspecte *trebuie* să ne ocupăm într-un mod adecvat, determinat local în fiecare traducere a Bibliei. Chiar dacă în final se ia decizia că asemenea caracteristici nu pot fi tratate din cauza unor resurse inadecvate, subiectul tot trebuie abordat. A nu face acest lucru ar expune traducătorii fie acuzației de incompetență, fie de necredință. Într-adevăr, s-ar putea spune că acest lucru este o chestiune de onestitate fundamentală față de textul original al Bibliei. Orice semnificație care a fost omisă trebuie documentată, iar motivele acestei decizii - prezentate clar. Totuși, de regulă, acest subiect este pur și simplu neglijat fie din ignoranță, fie din lipsa oricărei strategii adecvate de abordare a comunicării verbale artistice; în mod ironic, argumentul, în cazul de față, ca și în cazul unor dezbateri din trecut ale studiilor despre traducerea Bibliei, privește *forma* textului original. În acest caz, totuși, punctul de interes îl reprezintă

formele *literare*, nu lingvistice - și cu referire specială la modul în care semnificația lor poate fi măcar parțial reprodusă prin valorificarea unora dintre formele literare disponibile într-o anumită limbă-țintă (LT). În plus, nu ne preocupă forma de dragul formei, ci forma distinctă, care desemnează unele aspecte precise ale „semnificației”, într-un sens mai larg, fie că este informativ, expresiv, călăuzitor, estetic sau comemorativ.

În această privință, sarcina traducerii este extrem de complexă și solicitantă. *Frumusețea* implică structura și stilul artistic la toate nivelurile organizării textuale, în timp ce *forța* este legată de tipare de argumentație și de efecte retorice care urmăresc să mărească interesul persuasiv și impactul comunicativ de ansamblu al textului. Această dimensiune a sensului este un dat specific mării literaturi, atât proză, cât și poezie. După cum a remarcat un profesor al traducătorilor profesioniști: „Abordarea complexităților traducerii dintr-o perspectivă a teoriei literaturii are logică când nu uităm că literatura este privită drept cea mai complexă formă de uz al limbii, care include mult mai mult decât sens semiotic sau semnificație. În limbajul poetic, toate aspectele și posibilitățile limbajului sunt exploatate în mod deliberat pentru a concentra sensul, pentru a crea acea densitate de sens pe care Iuri Lotman a considerat-o esența textului artistic...” (Du Plooy, 2002, p. 267).

Astfel că, dacă sursa cu care trebuie să lucrăm este document literar, în mod sigur o opțiune viabilă a posibilităților de traducere este să-l traducem ca pe un text literar - o traducere „cu valoare adăugată” (Joubert, 2002, p. 34), cum se spune. Bineînțeles, nu trebuie niciodată pierdute din vedere natura și valoarea eminentemente teologice ale Bibliei. (3). Dar chiar și o lectură grăbită a *Psaltirii* sau a oricărei pericope poetice ne convinge repede că aceste creații religioase au fost destinate nu numai (sau nu în primul rând) să informeze mințile, ci și să miște inimile auditorilor săi, nu printr-o lectură tăcută către sine, ci prin declamare publică sau chiar o recitare a textului.

Scopul acestui studiu este să definească parametrii unei metode *literar-retorice* (LR) de traducere a Bibliei (4). Această abordare nu oferă doar o altă opțiune de redare a Bibliei într-o altă limbă, dacă permite situația, ci aduce și o contribuție potențială la teoria și practica traducerii contemporane. Ar putea foarte bine să prezinte interes și sens și domeniul studiilor traducerii laice pur și simplu, din cauza mării diversități de genuri, tipuri de texte, stiluri și caracteristici literare cu care ne confruntăm atunci când traducem Biblia. Cu siguranță că schimbările academice sunt valoroase din ambele perspective, după cum va arăta acest capitol, prin prezentarea unor importante teorii legate de traducerea literară.

Cu toate astea, aceasta este o abordare foarte limitată a unui subiect destul de vast. Adică, deși domeniul studiilor literare s-a extins mult în câteva direcții în ultimele decenii, voi analiza în detaliu doar acele aspecte care au o relevanță deosebită pentru traducătorii Bibliei sau pentru profesorii de traducere. Această selectivitate concordează cu scopul esențial al cărții: să încurajeze o transmitere, o redare formală mai dinamică a Cuvântului, în conformitate atât cu precizia redării conținutului, cât și cu conștientizarea preferinței publicului-țintă - adică o comunitate care vorbește o limbă modernă care ar aprecia ca o parte sau toată Biblia să sune expresiv în limba sa maternă.

1.2. Fundal: analiza literară a literaturii biblice

În a doua jumătate a secolului al XX-lea a avut loc ceea ce Ryken a numit o „revoluție tăcută” în studiile biblice, întrucât un număr tot mai mare de cercetători, împreună cu teologii obișnuiți, au devenit tot mai conștienți că Biblia este în esență o operă literară. Acest lucru are implicații importante atât pentru interpretare, cât și pentru aplicații. După cum spune Ryken, „metodele criticii literare constituie o parte necesară a oricărui studiu complet al Bibliei” (1984, p. 11). Totuși, există o problemă în aplicarea acestei idei la studiul Bibliei. După cum remarcă Wiklander, dificultatea este că „deși puțini cercetători - poate niciunul - ar nega în mod serios această premisă fundamentală... măsura în care le este permis să modeleze lucrările de exegeză variază foarte mult” (1984, p. 2). Acest studiu are scopul de a descrie și de a ilustra câteva aplicații importante ale criticii literare la studiul Bibliei, în totalitatea sa, al unei singure cărți sau al unei anumite pericope.

Analiza va demonstra în continuare valoarea practică a metodei criticii literare în traducerea Bibliei. Ea va sublinia, de asemenea, importanța realizării unei examinări profunde a artei cuvântului în limba-țintă ca mijloc de identificare a unor „echivalențe” funcționale posibile care se vor dovedi utile în procesul de transfer. Avem speranța că un studiu serios al acestui subiect va servi drept punct de plecare pentru o analiză aprofundată și o dezvoltare a câtorva dintre aceste idei preliminare.

Mișcarea criticii literare moderne care promovează analiza Bibliei ca literatură este frecvent datată în anul 1969, când a apărut prima dată eseul fundamental al lui James Muilenburg, „Critica formalistă și mai departe”. De atunci a fost reeditat la P. House, 1992, p. 49-69. Muilenburg susținea utilizarea unor metode literare trecute și prezente, pe care el le-a numit „critica retorică”, dar care au fost mai bine numite, tot cu cuvintele lui, „critica stilistică sau estetică” (ibid., p. 56-57), ca mijloc de înțelegere a diferitelor unități și relații, structuri și tipare, tehnici și procedee stilistice care comunică în mod eficace sensul și semnificația unui text biblic complet. La momentul respectiv, această abordare implica o schimbare esențială a focalizării, de la subiectele atomist-istorice și genetice, la preocupări holistice, artistice și retorice. Cu alte cuvinte, centrul de interes academic s-a mutat de la o dorință de a afla cum a ajuns să fie scris un text, la cum transmite sens când este deja creat sau pur și simplu „în ce măsură Biblia este adevărată” (P. House, 1992).

Peterson (1978, p. 26) a declarat despre această perspectivă: „În studiile literare, criticul a devenit preocupat de lucrurile din care era «alcătuit» textul, de felul în care «funcționează» ca să facă textul așa cum era sau așa cum părea să fie și în ce constau în esență operele literare, adică de perspectiva ontologică”. Diferitele metodologii al căror scop principal este acesta sunt numite în general „critică literară”. Aceasta nu trebuie confundată cu utilizarea precedentă și foarte înșelătoare a acestei expresii cu referire la studiul axat pe istorie, dar foarte speculativ al Bibliei, cunoscut sub numele de „critica sursei” (ibid., p. 10). Alți termeni folosiți adesea pentru a desemna întreaga critică literară sau doar aspecte ale practicii acesteia sunt „stilistică” și „poetică”, ultimul făcând referire la modul în care este constituită literatura, de la verbul grec „*poiein*”, „a face” (vezi Preminger

și Brogan 1993, p. 928). În prezent, domeniul analizei literare include o gamă largă de metodologii specifice, majoritatea putând fi aplicate pentru a se completa reciproc, pentru a furniza o imagine mai precisă a bogăției artistice și profunzimii retorice a majorității textelor biblice. Am selectat câteva astfel de abordări, pe cele care păreau să ajute mai mult traducătorii Bibliei la trecerea în revistă a subiectului care urmează.

1.3. Întrebarea crucială: poate fi Biblia considerată literatură?

Mulți teologi, cercetători și comentatori - mai ales cei mai conservatori - au o problemă să numească Biblia literatură (5). Aceasta se datorează în mare măsură definiției lor limitate a literaturii, care include întotdeauna elementele „beletristice”/ficionale și/sau „creatoare”, iar fiecare din acestea, după opinia lor, neagă calitatea suplimentară și strălucită a inspirației divine (6). Totuși, după cum vom vedea, definiția mai cuprinzătoare a literaturii folosită în această carte nici nu determină, nici nu implică o astfel de negare. Pe scurt, nu există nicio opoziție fundamentală între conceptele de „scriptură” și „literatură”. După cum afirmă P. House, „studierea laturii literare a Bibliei nu neagă mai mult calitatea obligatorie a Bibliei ca scriptură sacră, decât examinarea componentelor sale istorice” (1988, p. 18). Trebuie notat de fapt că o abordare literară a analizei și interpretării Bibliei nu este tocmai nouă: teologi renumiți din trecut au făcut acest lucru (în unele cazuri în mod greșit, după standardele moderne), de exemplu Augustin, Ieronim și Martin Luther (ibid., p. 3). Marele teolog Augustin scrie: „Le-aș putea... arăta acelor oameni care proclamă zgomotos că limbajul lor este superior celui al autorilor noștri (și Scripturilor) că toate acele forțe (adică retorica) și frumuseți (adică măiestria artistică) ale elocvenței cu care se laudă ei se găsesc în scrierile sacre pe care Dumnezeu, în bunătatea Sa, ni le-a dat pentru a ne modela caracterele și a ne călăuzi din această lume a răutății către lumea binecuvântată din carte” (citat de Ryken, 1984, p. 17).

Oare ar putea cineva cere o afirmație mai clară a importanței funcționale a formei literare? Reformatorul târziu, Luther, merită și el citat pe această temă: „Sunt convins că fără a cunoaște literatura, teologia pură n-ar putea rezista deloc... Sigur că îmi doresc să existe cât mai mulți poeți și retori, pentru că observ că prin aceste studii și prin niciun alt mijloc, oamenii sunt minunat pregătiți să înțeleagă adevărul divin și să-l folosească cu măiestrie și bucurie” (citat de P. House, 1992, p. 25).

Iată o pledoarie înflăcărată pentru ca o perspectivă și un procedeu literar strălucit să fie incluse nu numai în studiul sistematic al teologiei teoretice, ci și în domeniul teologiei practice, care cuprinde traducerile din Biblie în toate stadiile de aplicare (7). În acest spirit, deci, noi înaintăm cu greu, dar cu încredere, deși nu întotdeauna la fel de iscusit, cu analiza modului în care o abordare literară poate ajuta în sarcina specifică și complexă a transmiterii mesajului interlingvistic și intercultural al Bibliei.

Într-o oarecare măsură, înțelegerea de către cineva a conceptului de literatură va determina felul și dimensiunea investigației sale. Pentru unii, „literatura” se limitează la „ceva scris (căci Biblia este în esență o carte)” (Maier și Tollers, 1979, p. 3), Sharlemann (1987, p. 7) o definește în

mod asemănător: „un text literar este o operă scrisă, în opoziție cu o interpretare orală”. Totuși, studii mai recente atrag atenția asupra „suprapunerii orale” (Achtemeier, 1990, p. 3) sau „aurii auditive” (Silberman, 1987, p. 3) a documentelor scrise antice și sugerează că diferențele dintre cele două moduri de comunicare din aceste texte nu sunt deloc ușor de susținut. Aceasta deoarece „în practică interacțiunea dintre formele orale și scrise este extrem de comună” (Finnegan, 1977, p. 160), atât în literatura clasică, cât și în cea contemporană (vezi tot Finnegan, 1970, p. 18). Alți cercetători limitează noțiunea de literatură doar la discursul pur „imaginativ”, „în opoziție cu scrisul expozitiv”, iar prin această definiție „unele părți din Biblie sunt mai literare, iar altele mai puțin literare” (Ryken, 1984, p. 12).

Dar pentru numeroși cercetători nu există îndoială că „Biblia este o operă literară, genul de scriere care are frumusețe, forță și un caracter memorabil, precum și descrieri” (Linton, 1986, p. 16). Această idee a fost bine formulată în general de celebrul scriitor și critic literar C.S. Lewis, care spune: „Există un sens (...) în care Biblia, pentru că este literatură, în definitiv, nu poate fi citită corect decât ca literatură; iar diferitele sale părți, ca tipuri (genuri) diferite de literatură, așa cum și sunt” (1989, p. 71).

Dar ce înseamnă să citim Biblia ca pe o operă literară? Cum afectează noțiunea de literatură *per se* (în sine) lectura și interpretarea?

Pe scurt, citirea Bibliei ca pe o operă literară înseamnă că ea trebuie abordată conștient fiind de dimensiunile *expresive*, *afective* (incluzând emoția și estetica) și de *îndrumare* ale discursului verbal semnificativ din punct de vedere semantic și modelat stilistic. Adică, în plus față de conștientizarea „informației” orientate cognitiv care este transmisă (adică teologie).

Desigur, când ne raportăm la Cuvântul lui Dumnezeu, nu dorim să ne concentrăm prea mult pe elementul imaginativ sau creativ al autorului uman (8). Dar Ryken atrage atenția asupra unei aplicații justificate din partea tuturor auditorilor/cititorilor receptivi: „Literatura apelează constant la imaginația noastră, la capacitatea de a crea și de a percepe imagini cu mintea noastră. Literatura *imaginează* aspecte ale realității” (1984, p. 14).

Desigur, deși acest concept poate fi exagerat (așa cum se întâmplă adesea în cazul multor școli neserioase de critică literară postmodernă), este important ca interpreții să țină cont de acele procedee stilistice, de metafora, sarcasmul, ironia sau hiperbola care stimulează puternic sau apelează la percepțiile, sentimentele, stările și atitudinile cuiva. Prin astfel de procedee stilistice, artiștii cuvântului, inclusiv, acum, diferiții autori ai Bibliei, exploatează deseori potențialul creator al limbajului pentru a prezenta ceea ce Paul Ricoeur a numit „o re-descriere” a realității – chiar dacă dintr-o perspectivă divină –, una în care lumea nu este copiată, ci transfigurată conform viziunii pe care poetul și publicul ajung să le împărtășească. Un astfel de discurs imagistic, extrem de expresiv, este adesea asociat și completat de diferite forme fonice de atenționare și subliniere (de exemplu, ritm, rimă, aliterație, asonanță, jocuri de cuvinte/sunete), care atrag și deprind urechea să acorde atenție unor anumite zone și aspecte ale unui text dat. Aceste procedee sunt legate în mod normal de componentele cheie ale unei teme și/sau scop de comunicare ale unui autor.

Desigur, multe alte definiții mai detaliate și descrieri ale literaturii se găsesc în manualele-standard despre acest subiect. Dar pentru moment este suficient doar să evidențiem cea mai importantă caracteristică a literaturii din perspectiva analizei discursului, adică să ne concentrăm pe *forma lingvistică* (forma verbală sau construcția tectonică) specifică unei scrieri literare superioare. După cum s-a sugerat deja, aceasta poate fi *auditivă*, precum și *vizuală*, ca natură și efect. În special, se pune un accent deosebit pe dimensiunea artistică a discursului - sau asupra a ceea ce Roman Jakobson numea *funcția poetică* a textului. Conform acestui principiu, „cele două moduri fundamentale de aranjare folosite în comportamentul verbal, selecția și combinația”, așa cum funcționează atât în planurile de organizare textuală paradigmatică, cât și sintagmatice (Jakobson, 1972, p. 95), sunt maximizate prin aplicare multiplă. Scopul este de a scoate în prim-plan și de a îmbogăți elementele frapante ale conținutului mesajului, mărindu-i prin aceasta valoarea interesului, a impactului emoțional și a apelului persuasiv.

Rezultatul acestui proces artistic-retoric, care poate fi realizat atât în proză, cât și în poezie, este de obicei un text încărcat de *figuri de stil* (adică având mulți tropi retorici diferiți în el), cu *tipare* artistic realizate, străbătut de o *intertextualitate* extinsă și dotat cu o coeziune multiplă, prin multe structuri sintagmatice și paradigmatică *recurente* - de diferite tipuri (adică lexicale, fonologice sintactice, semantice, pragmatice). Aceasta se manifestă pe toate nivelurile organizării discursului, începând cu cuvântul și terminând cu întreg textul. Astfel, literatura maximizează „*cum*”-ul (sau stilul) textului, pentru a evidenția „*ce*”-ul (adică conținutul) și „*de ce*”-ul (adică intenția sau scopul). Acest lucru se realizează cu ajutorul unor trăsături stilistice precum „tiparul sau planul, tema sau punctul central de interes, unitatea organică (numită și unitate în varietate sau temă și variațiune), coerența, contrastul echilibrului, simetria, repetiția sau recurența, variația și programul unificat” (Ryken, 1984, p. 23-24). Așadar, în procesul analizei, încercăm să demonstrăm cum sunt folosite diferite forme artistice și strategii retorice pentru a modela constant, progresiv și impresionant așteptările cititorilor/ascultătorilor. Ei sunt astfel ispitiți și încurajați să-și orienteze activitățile interpretative individuale, aplicate fie implicit, fie explicit într-o direcție specifică legată de o anumită temă sau situație de viață biblică.

Fiecare artă, meșteșug, știință sau tehnologie își are propriile standarde și criterii de excelență, precum și moduri de evaluare. La fel și în cazul literaturii. Astfel, excelența *literară* cere o „cunoaștere avansată a convențiilor și lucrărilor unui corpus literar dat și abilitatea logică de a discerne ce tipuri de pretenții poate ridica un anumit text din cadrul aceluia corpus” (V.P. Long, 1997, p. 89). O anumită categorie de literatură (indiferent dacă acea colecție aparține unui singur autor, gen sau unui întreg popor) poate fi privită ca având un „lexicon” și o „gramatică” a discursului distincte și analizabile (Berlin, 1983, 1994, p. 15). Conform poeziei (știința literaturii), orice creație literară este alcătuită dintr-un set specificabil de *unități (părți)* literare (de exemplu, teme, motive, subiecte, figuri de stil), *aranjamente* (moduri preferate sau tipice de a combina unitățile/părțile) și *reguli* (principiile și convențiile după care funcționează unitățile și aranjamentele în cadrul unui anumit text sau corpus). Aceste aspecte diferite ale analizei pot fi introduse în mod util în noțiunea de *tip de text* sau *gen*, fiecare varietate a acestora

prezentând o anumită combinaire (selecție, aranjament și distribuție) de elemente. Acest gen de studiu extins al textului va fi tratat pe larg în capitolul 3 din Wendland, 2004.

Dacă dorim să înțelegem și să traducem pasajele individuale dintr-o literatură străină ca Vechiul sau Noul Testament, care au apărut în contextul unei epoci, loc și culturi foarte îndepărtate de a noastră, este logic să aflăm cât mai multe (deși poate limitat) despre alcătuirea sa distinctivă, uzul și cadrul contextual. Efortul de a dezvolta o astfel de competență este justificat de simplul fapt că „o mai mare apreciere a mecanismelor literare ale unui anumit text - *cum* este spusă o poveste - devine adesea calea pentru o înțelegere mai profundă a semnificației teologice, religioase și chiar și istorice a unui text - ceea ce vrea să spună povestea” (V.P. Long, 1997, p. 90) (9).

Aici există și câteva implicații exegetice. Concentrarea pe caracteristicile literare ale unui text biblic, atât din punct de vedere structural, cât și stilistic, adesea clarifică mult din sensul unui anumit pasaj, mai ales unul ambiguu sau problematic. Astfel, o perspectivă literară și dovezile textuale suplimentare pe care ea le prezintă pot schimba echilibrul interpretării privind un subiect controversat de la un capăt la altul. În astfel de cazuri, presupusele ornamente opționale ale textului original sunt semnale stilistice esențiale, care indică sensul dorit de autor, fie acesta semantic sau pragmatic (adică interpersonal). După cum notează un analist în această privință: „Deși nu uităm specificul cu final deschis al limbajului, acceptând că nicio interpretare nu poate fi absolut corectă, traducătorul-interpret se confruntă în primul rând cu aspectele textuale inevitabile ale unui text, structurile fonetice, semantice, sintactice și narative, stilul metaforic specific și un registru lingvistic specific incontestabil. Aceste aspecte ale unui text trebuie să fie recunoscute ca semnificative în sine, astfel încât interpretarea să nu fie complet arbitrară, ci ghidată permanent și irevocabil de determinanții textului original. În timp ce interpretările din școli, din eseurile literare și comunicările de la conferințe încearcă să impresioneze oamenii cu creativitatea cu care se produc interpretări excepționale de originale sau radicale, traducătorul nu se bucură de atâta libertate. El nu are drept de proprietate asupra textului, el trebuie să respecte limitele impuse lui chiar de text. Umberto Eco își prezintă opinia în felul următor: «Un text este un loc în care polisemia ireductibilă a simbolurilor este de fapt redusă, pentru că într-un context simbolurile sunt ancorate în contextul lor; astfel, multe teorii moderne sunt incapabile să recunoască faptul că simbolurile sunt deschise paradigmatic față de sensuri infinite, dar sintagmatic, adică textual, deschise față de interpretări vagi, dar deloc infinite, ele fiind permise doar de context»” (Du Plooy, 2002, p. 274).

Autorii comentariilor studiază Bibliile, iar traducătorul trebuie să acorde o mai mare atenție acestei dimensiuni fundamentale a hermeneuticii, care este atât de frecvent ignorată sau neglijată din lipsă de timp sau pricepere. Și traducătorii trebuie să ia în considerare arta din textul original, atât cât reușesc, indiferent de versiunea pe care o pregătesc în limba lor maternă. Acesta nu este un exercițiu opțional. După cum subliniază Linton (1986, p. 16), în privința unei trăsături literare importante, „stilul traducerii Bibliei trebuie să comunice (să re-prezinte) mediul emoțional al originalului, întrucât, deși conținutul ne informează, sentimentul ne implică și ne mișcă”.

1.4. Câteva teorii despre traducerea literară

Trebuie să ne punem întrebarea în ce măsură este complet traducibilă o operă literară excelentă. Poate fi marea literatură dintr-o limbă cu adevărat reprezentabilă și re-creabilă într-un dialect străin? Poate măcar exista o teorie credibilă a traducerii literare? Atunci, dacă abordăm o atitudine pozitivă față de acest subiect, cum reușește cineva să pregătească concret o traducere satisfăcătoare de acest gen? În ce fel poate fi stabilit gradul de acceptare a sa de către publicul-țintă?

În secțiunile 1.4.1.-1.4.2. de mai jos prezint o trecere în revistă a opiniilor altora despre traducerea literară, începând cu câțiva bine cunoscuți traducători ai Bibliei și ajungând la studii despre traducere mai seculare/laice. Recunosc că am făcut o prezentare selectivă: este posibil să fi ignorat unii teoreticieni pur și simplu pentru că nu le cunosc lucrările, iar pe alții poate pentru că nu le înțeleg sau nu le apreciez prea mult scrierile despre acest subiect. Mi-am limitat abordarea strict la cărți, deoarece acestea sunt cele mai accesibile și folosite de traducătorii activi obișnuiți și de profesorii lor de la universități. În orice caz, intenția acestei treceri în revistă este de a provoca apariția unor opinii serioase privind aceste subiecte și, de asemenea, de a pune bazele pentru propriul proiect al traducerii literare.

Note

1). Eu am găsit „frumusețe” în *Psalmul 45*, 1 și în referința la figurat la Cuvântul lui Dumnezeu din *Psalmul 119*, 103 („dulci ca mierea” - mesaj frumos), precum și din descrierea picioarelor mesagerului Evangheliei din *Romani* 10, 15 („picioare frumoase - mesager - buze - cuvinte/mesaj - buze - cuvinte - mesaj). Observați că în *Psalmul 45*, 1, cuvintele „vorbind” și „limba mea” evidențiază și ele aspectul fundamental oral-auditiv al mesajului biblic pe care îl citim (în original) și în traduceri.

2). Numeroși cercetători noi au ajuns la aceeași concluzie (cf. Wendland, 2004, capitolul 1). Dar cel mai puternic și credibil sprijin al acestei perspective provine de la propriul studiu individual al Bibliei. Într-adevăr, cu cât cercetăm mai atent diferitele pasaje din Biblie, ca de exemplu *Ezra* 4, 15, *Ioan* 5, 39 și *Petru* 1, 11, în profunzime și sistematic, cu atât suntem convinși chiar de text. Atât conținutul, cât și formele care îl transmit ca limbaj omenesc sunt un dat divin, ceea ce însăși Biblia afirmă. Vreau să spun doar că o cunoaștere a „creației” – canonul Scripturii așa cum a fost primit – arată și ea invariabil în aceeași direcție, către aceeași sursă.

3). În această privință, defunctul Douglas Eush, un cunoscut profesor de literatură de la Universitatea Harvard, timp de mulți ani, a făcut următoarea observație interesantă: „Biblia este dovada măreață din limba engleză că, în cea mai importantă scriere, frumusețea literară nu a reprezentat scopul principal, ci un produs secundar (citad de Linton, 1986, p. 25)”. Propriul meu comentariu este doar acesta: afirmația precedentă se aplică în mare măsură și la textul original al Bibliei; în plus, există marele său potențial care poate fi atins în orice limbă a lumii.

4). Acest termen compus include două perspective distincte, dar integrate asupra oricărui text literar (nu numai al Bibliei), adică: a) cea *artistică*, care se concentrează pe macro- și micro-caracteristicile distincte (marcate) ale discursului (adică asupra dimensiunilor *structurale*, respectiv *stilistice*); și b) cea *retorică*, care se concentrează pe efectul persuasiv al discursului (adică pe dimensiunile *afective* și *imperative*) și/sau pe structura argumentației sale (vezi Wendland, 2004, cap. 6).

5). Acest subiect este tratat în capitolul 1 din Wendland, 2004: datorită importanței justificării și motivației pentru o traducere LR, este analizată aici în detaliu, ca punct de plecare pentru trecerea în revistă a diferitelor abordări teoretice ale acestui subiect.

6). Deosebitul caracter literar al Bibliei, fie în ebraică, fie în greacă, este negat și de teologii mai liberali, care o consideră în esență o mitologie sacră a poporului evreu sau un izvor literar sau compendiu creștin timpuriu, ca oricare altul considerat sacru de vreuna din religiile mari ale lumii. Probabil că astfel de critici nu au acordat timp (sau nu au competența necesară) să facă o analiză și o evaluare stilistică și structurală profundă, obiectivă a scrierilor care alcătuiesc Biblia.

7). Ca exemplu specific al acestei consecințe a traducerii, Luther a observat o dată, într-o scrisoare din 1520 către un prieten, că „figurile de stil și prospețimea frazelor și argumentelor (adică arta literară și retorica) pot fi redade doar într-o traducere liberă” (citad de Hargreaves, 1993, p. 2).

8). Trebuie să admitem posibilitatea (poate chiar probabilitatea?) că există diferențe ale calității literare printre diferitele cărți ce alcătuiesc Biblia (de exemplu, *Samuel* 1 și 2, în comparație cu *Cronici* 1 și 2; *Marcu* cu *Luca*, *Petru* 1 și 2). Totuși, deseori am descoperit că aceste cărți considerate „mai puțin onorabile” din punct de vedere stilistic, la nivelul compunerii discursului (inclusiv cele tocmai menționate), dezvăluie anumite caracteristici de bază de dezvoltare tematică, organizare structurală și/sau aranjament retoric, care țin de o înaltă artă literară.

9). La aceasta, am putea adăuga următoarea observație incitantă: „Deși această abordare literară a fost folosită pentru toate tipurile de texte din secolul al XX-lea, atitudinile exprimate prin aceste teorii provin din filosofia lui Immanuel Kant (1724-1804), care este fundamental asociată cu ideea de autonomie artistică. Dacă ideile sale privind «utilitatea (intenția) fără scop» (*Zweckmassigkeit ohne Zweck*) sunt într-adevăr compatibile cu funcțiile textelor mitologice sau religioase, este o întrebare la care trebuie să răspundă teologii, dar relația strânsă dintre textele artistice și religioase reprezintă un subiect care va trebui tratat în sumar. Pentru Kant, frumusețea și trăirea/experiența frumuseții (și aici mă întreb dacă n-am putea încerca, de dragul discuției, să înlocuim frumusețea cu credința) nu pot fi limitate la un concept, deoarece experiența vagă a frumuseții nu poate fi conținută de idei sau exprimată de limbaj în mod adecvat...” (Du Plooy, 2002, p. 268-269).

**Traducere din limba engleză de
Liana ALECU**

(Continuare în nr. viitor)

E.W. BULLINGER

FIGURILE DE STIL UTILIZATE ÎN BIBLIE *

(urmare din nr. trecut)

Planul lucrării este următorul:

1) Să aranjăm în ordinea și locul său fiecare din cele 217 figuri de stil, nominal.

2) Apoi să prezentăm pronunția corectă a fiecăreia.

3) Apoi etimologia sa, arătând motivul numirii sale așa și sensul său.

4) Și, după asta, să prezentăm mai multe pasaje din Scripturi, complete, în care este utilizată figura de stil, începând de la două - trei exemple la câteva sute pentru fiecare figură de stil, însoțite de o explicație completă. Aceste pasaje speciale ajung în total la aproape 8.000. Repetăm, și trebuie reținut acest lucru, că toate aceste forme stilistice numeroase sunt folosite doar pentru a exprima adevărul cu mai multă vigoare și cu un sens mult mai larg, și aceasta în scopul precis de a remarca ceea ce este accentuat. Figurile stilistice trebuie să ne atragă și să ne rețină, astfel încât atenția noastră să fie dirijată și concentrată pe adevărul special care trebuie să ne fie transmis. Nu toate figurile de stil au importanță egală, și nici toate pasajele nu prezintă un interes echivalent. Dar sfătuim pe toți cercetătorii acestui mare subiect să citească în continuare plini de răbdare, asigurându-i că din când în când vor primi o mare răsplată, chiar și când se așteaptă mai puțin.

Folosul lucrării

Această lucrare poate servi fie la studiul direct al acestei importante teme, fie, pur și simplu, ca un ghid al Bibliei și ca o lucrare de referință. În acest scop s-a alcătuit un index cuprinzător al textelor și pasajelor, ce va putea fi găsit, împreună cu alte șase indexuri și cinci apendice, la sfârșitul cărții.

Notă despre figurile de stil în general

O *figură de stil* este pur și simplu un cuvânt sau o propoziție (frază) îmbrăcată într-o anumită *formă* diferită de sensul sau utilizarea sa originală și cea mai simplă. Aceste forme sunt utilizate în mod constant de fiecare vorbitor și scriitor. Este imposibil să susții cea mai simplă conversație sau să scrii câteva fraze fără să recurgi, poate inconștient, la figurile de stil. Putem spune: „Pământul are nevoie de ploaie”; aceasta este o afirmație clară, rece, practică. Dar dacă spunem „Pământul este însetat”, imediat folosim o figură de stil. Nu este un *fact*, și deci trebuie să fie o figură de stil. Dar cât de adevărat este *sentimentul* legat de această afirmație! Cât de cald și plin de viață! Deci spunem „recoltele suferă”, vorbim despre „o inimă de piatră”, „un om aspru”, „o voință de fier”. În toate aceste cazuri luăm un cuvânt care are un sens cert, precis, și aplicăm numele sau calitatea, sau actul, sau altceva cu care este asociat prin timp ori loc, cauză ori efect, legătură ori asemănare. Unele figuri de stil se regăsesc în multe limbi, altele sunt specifice uneia singură. Există figuri de stil folosite în limba engleză fără corespondent în limba ebraică sau greacă, și există figuri de stil orientale fără echivalent în limba engleză; în timp ce există unele figuri de stil în diferite limbi generate de slăbăciunile sau de nebunia umană, care nu-și au locul, firește, în cuvântul lui Dumnezeu.

Se poate pune întrebarea: „Cum putem să știm, atunci, când trebuie să luăm cuvintele în forma lor simplă, originală (adică literală), și când trebuie să le luăm sub o formă diferită și specială (adică - drept o *figură de stil*)? Răspunsul este că de câte ori și oriunde este posibil, cuvintele Bibliei trebuie înțelese *ad litteram*, dar atunci când o afirmație pare să contrazică experiența sau un fapt cunoscut, sau un adevăr revelat, sau pare să se afle în contradicție cu învățătura generală a Bibliei, atunci trebuie să ne așteptăm că s-a folosit vreo figură de stil. Și, cum a fost folosită doar pentru a ne atrage atenția asupra sublinierii vreunui sens anume, suntem obligați imediat să examinăm cu atenție figura de stil pentru a descoperi și a învăța adevărul care este astfel subliniat.

Din cauza neatenției față de aceste figuri de stil, traducătorii au făcut gafe mari și prostești. Uneori au tradus figura de stil *ad litteram*, ignorându-i total existența; alteori au ținut cont de ea și au tradus-o nu în litera, ci în spiritul său; câteodată au luat cuvintele la propriu și le-au tradus la figurat. Din cauza lipsei de atenție față de figurile de stil, comentatorii și traducătorii s-au îndepărtat de sensul real al multor pasaje importante ale Cuvântului lui Dumnezeu, în timp ce ignorarea lor a condus la erori și la falsificarea doctrinei. Se poate spune corect că majoritatea erorilor uriașe ale Romei, precum și opiniile greșite și contradictorii ale Poporului Ales își au rădăcina și sursa fie în explicarea la figurat a pasajelor care trebuiau luate la propriu, fie în interpretarea *ad litteram* a figurilor de stil; astfel s-a ajuns nu numai la o interpretare greșită, ci și la pierderea unei învățături anume și neînțelegerea sublinierii pe care acea figură de stil trebuia să o confere textului. Acesta este un motiv în plus pentru o mai mare precizie și atenție atunci când ne aflăm în fața cuvintelor lui Dumnezeu. Cuvintele omenești nu prea merită o asemenea atenție. Oamenii recurg la figuri de stil, dar adesea la întâmplare, din ignoranță sau din greșeală. Toate cuvintele Domnului sunt însă perfecte, iar când Duhul Sfânt alege și folosește cuvintele omenești, o face în mod sigur cu o precizie desăvârșită, înțelepciune infinită și frumusețe fără cusur. De aceea putem să acordăm întreaga noastră atenție cuvintelor pe care le propovăduiește Duhul Sfânt...

Londra. Noiembrie 1899

* E.W. Bullinger, *Figures of Speech Used in the Bible*, Editura Cosimo Classics, Londra, 2012. (Prima ediție, Londra 1898).

Traducere din limba engleză de
Liana ALECU

Interogații, așteptare, rugăciune

Anotimpuri de plumb (Editura Editgraph, 2019) este cartea tulburătoare a unui timp petrecut *înăuntru*, trăit pe alte coordonate, un timp pe care vulnerabilitățile îl împart în cele patru anotimpuri, cu un nou câmp al semnificațiilor și sensurilor, un demers liric care recompune și recalibrează ființa până la capăt, acolo unde își regăsește echilibrul, cu puteri și slăbiciuni deopotrivă. Este cartea poetei **Valeria Manta Tăicuțu**, cunoscută și ca prozatoare, traducătoare, eseistă și, de foarte multă vreme, redactor șef al revistei *Spații culturale*, care apare la Râmnicu Sărat. Membră a Uniunii Scriitorilor din România, cu o activitate creatoare recunoscută, distinsă cu premii la festivaluri de poezie și la alte evenimente importante ale revistelor literare, Valeria Manta Tăicuțu s-a remarcat și printr-o constantă prezență în postura de cronicar literar.

Când un poet cunoscut, a cărui voce lirică îți este familiară, găsește o altfel de voce, desprinsă parcă dintr-o liniște orientală, conferind scriiturii o claritate și o vibrație cu alte valențe, cititorul se repliază, pe măsură ce trece de la o pagină la alta, descoperind prezența unui alt fel de a se „povesti” în versuri – o nouă perspectivă, glasul celui care se oprește să vadă mai bine, să simtă tot ceea ce i-a scăpat în timpuri mai iuți, mai grăbite:

„stăm cumiți, înșirați prin odăi ca bibelourile ieftine/ viața e afară, dincolo de ghiociei și caprifoi, nu intră/ niciodată înăuntru, în spațiul de lipicioasă hibernare”. (*decor*)

Recunosc că, după lectura primelor poezii din volumul împărțit în patru secțiuni, am simțit ca notă dominantă contemplarea celui care este forțat la propriu să vadă puțin, împiedicat de limite fizice, dar care poate pătrunde pe căi nebănuite, mai greu accesibile în condiții de „libertate”. E timpul, în această carte, pentru redescoperirea ființei, pentru curățarea ei, străt cu străt, pentru ieșirea din sine, într-o mărturisire limpede, într-un registru liric care amplifică emoția:

„nu e răceală, doar o trecere a nopții prin fereastră;/ înăuntru se vestejește un cuvânt, silit/ să stea între cărți ca o floare de toamnă presată./ singurătatea e un alt cuvânt pentru absență,/ de aceea pereții chiliei sunt goi, cu beznă lipită de ei;/ lumina e dincolo, ca și steaua ori ingerul./ aici e numai un cuvânt care se repetă, un cuvânt care nu-și mai găsește sensul./ unde să afli un lanț, o capcană pentru/ cuvintele trădătoare, pentru cele care au/ evadat din noaptea lor și a ta?/ mâna îngheață și se rupe de trup/ în cristale fără lucire și formă;/ nu mai ai cu ce scrie și, oricum, n-ai de ce:/ e de-ajuns să te așezi la fereastră/ în așteptare.” (*în așteptare*)

O dramatică luciditate și neputința de a se elibera de osânda ei, precum și o permanentă autoscopie mascată de instrumente lirice bine conduse se remarcă pe tot parcursul cărții:

„care zăpadă e mai nemiloasă?/ cea căzută povară pe umăr, acolo unde-ar trebui/ să stea vrăbii și porumbei?/ cea care te orbește, dantelă cu ștrasuri/ pe rochia de bal a morții,/ ori cea pe care scrii, ca pe o coală vinilin,/ poeme ușoare ca fulgii, cuvinte plutind,/ amestecându-se în vraștea mai veche a secundelor?/ nemiloasă pare zăpada în care te-ngropi/ până la genunchi, până la brâu, până la bărbie;/ capul tău și al Sfântului Ioan, imaculat,/ pe o tavă lucioasă de-argint./ în zăriștea mitului, cade zăpada, cortină/ între aici și acolo,

împăcând două perspective;/ simetrică e numai durerea:/ trupul închis în zăpadă se leapădă/ de cap și de răul din el, într-o pace eternă și vis”. (*sezon*)

Viața „dincolo de ziduri, dincolo de poartă”, gândul la întoarcerea în țărână, bătaia limpede a clopotelor, caprifoiul „întins ca o boală pe cei patru pereți”, rugăciunea îmbrăcată în imagini („fii bun cu mine, mai ales când/ stau în genunchi și-mi intră în inimă turla bisericii”), urcușul, zbaterea, sunetele sticloase, tăcerile, cocorii și norul cu „cenușa lui dureroasă”, poemele ivite ca din somn, „la ceasul când clopotele unesc pământul de cer cu secunde lipicioase”, sunt câteva dintre secvențele lirice care alcătuiesc o arhitectură încheagată, o armonie a cărții care se poate citi ca o mărturisire, ca un mare și răvășitor poem:

„Doamne, nu-mi lua înălțimea aceea/ de urnă funerară,/ nici casa ta cu ingeri pictați și grifoni/ străjuind toate ieșirile și intrările./ privirea mea este și acum mincinoasă,/ confundă culorile cu măreția, înecându-le în negru opac./ aş putea să-mi imaginez un nor/ sub formă banală de inimă,/ bătând chiar sub luna albastră-n albastru-cobalt,/ ori strivit chiar sub regina atât de vizibilă a tăcerii poetice,/ dar măreție înseamnă nu să scrii, ci doar să te rogi/ când cerul intră în tine și te doare,/ când norii te apasă în prea adânc, în lutul/ cu atâtea rădăcini de leac pentru uitare și somn”. (*apăsare*)

Un mic mănunchi de sonete și câteva poeme-cântec/descântec își deschid aripile în materia lirică a cărții, „ispitind întunericul”, ca niște exerciții de rezistență:

„încearcă-mă dor, încearcă-mă lună,/ văzduhul prin care-mi plimb fantasmale e plin/ de sunetul clopotelor:/ atâtea mătase și-argint și nicio aureolă de sfânt;/ pe aici băntuie doar umbra rugăciunilor neascultate/ și a blestemelor de noapte./ (...)/ orice zbor e urmat de căderea în gol,/ în cuvinte lipsite de sens, în mituri naive;/ nici luna nu mai este ce-a fost, regatul ei/ pare acum lipsit de noblețea durerii./ îmi plimb poemele prin noapte și/ noaptea devine reală și grea”. (*cântec de leagăn*)

Către finalul cărții, un *bocet* de o intensă emoție păstrează tensiunea care străbate ca un fir roșu toate celelalte poeme:

„dacă vreau să plâng și nu pot,/ dacă râsul nu-mi reușește, nici scrisul, nici/ bucuria de a rosti numele trandafirului/ e semn sigur că am trecut dincolo/ și să nu mă plângeți voi, cei dinăuntru lumii de plastic,/ (...)/ aici e loc doar pentru îngeri, ei să mă plângă,/ lacrima lor, cu parfum de tămâie, dulce și uleioasă ca mirul,/ când te atinge, îți deschide cerul și intri în alt anotimp”. (*bocet*)

Liliana RUS

AREFCOPILĂRIA

„Ăsta nu cupil, ăsta dracu’!”

Nu, nu vă luați după vorbele morocănosului colonel Jecu, spuse la mânăie! Priviți fotografia care precedă textul. Moțu doamnei e „un copil ca toți copiii”, „copil al vântului, al arșiței și furtunilor verii, al ploilor mucedu de toamnă, [...] al iernilor cotropitoare...”, ce trăiește copilăria copilului universal, nu face „cine știe ce năzdrăvănii”, „cea mai îngrozitoare boroboacă” fiind cățaratul în cais. Mai vine de-a rostogulul pe scara casei, dar, mă rog, „căzutul de sus și, mai ales, datul cu fruntea de pământ erau specialitatea mea și unicul mod de a face temenele”. Într-un rând gluma se-ngroașă, căci, amăgit de forma și culoarea lor, într-o

biblioteca personală. Începe, carevasăzică, „existența mea paralelă în universul cărții”.

Vedeți? Și-apoi, gândiți-vă și domniile voastre: ce să caute un drac în Rai?!

Nu pentru cine știe ce păcate grave va „cădea” de acolo. Nu! Ci pentru vina – ce nu-i poate fi, la urma urmei, imputată – de a fi crescut! „Porțile Raiului meu se închideau încet, însă nicicând pe deplin. Nimeni nu mă alunga din tărâmul pe care, de fapt, n-aveam să-l părăsesc vreodată. Plecam de bunăvoie, urmând străvechi legi ale vieții, pe un drum care nu era altul decât acela al eternei reîntoarceri în lumina nepieritoare a locului peste care plânsese cândva Dumnezeu”.

Raiul lui Horia Bădescu – Horia, după numele „Crăișorului”, să fim bine înțeleși! –, Raiul lui Horia Bădescu, așadar, e un *spațiu timp* pe care dați-mi voie să-l numesc *Arefcopilăria*.

Raiul e deci (sublinierile îmi aparțin) „**timpul** copilăriei mele”, un timp „în afara duratei”, deși îl putem fixa cu exactitate între 24 februarie 1943 și toamna lui 1957.

Raiul lui Horia Bădescu e, totodată, „lumea mirifică a **acelui sat de munte**” (Aref, pe numele lui, la care, de la Curtea de Argeș, se ajungea cu mocănița și care se întindea, hăt în sus, până spre vârful Negoiiului), unde vara „puteai vedea cum stau să cadă, bolnave de singurătate, stelele pe munți”, unde „Dumnezeu umblă ca și tine desculț prin roua dimineții ori prin pulberea serii”. E un „tărâm binecuvântat, în care trăiești și crești împreună cu cele din jur, în care lumea se deschide și te deschide odată cu ea înțelesurilor vechi și profunde, unde lumina te îmbăiază ca apa văratecă a râului și întunericul scoate stelele din abisul fărădecapătului, unde respiri odată cu cerul și Dumnezeu ți se așază în suflet cu sfială...”. E satul „care te așază, încă de la început, în firescul legăturilor ancestrale cu pământul, cu apa, cu cerul și cu focul stelar, care te dezvăluie și te învăluie frate al frunzelor și al ierbii, al popoarelor de insecte, de păsări, de făpturi necuvântătoare...”.

E o lume nu doar a luminii (lumina, da, „indescriptibila lui

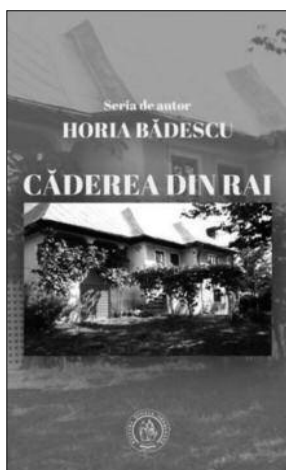

lumină”, „în care se îneca lumea”), ci și a aromelor, a mireasmelor de tot felul, după anotimp sau loc – „Crăciunul mirosise totdeauna a cozonac și a mere ionatane”, de Bobotează copleșitor e „mirosul de busuioc”. Vara, printre stupi, miroase „a miere și a ceară și-mi închipuiam că așa ceva trebuie să te întâmpine la poarta Raiului”, la vremea cositului „mireasma de fân [...] umplea văzduhul”, în casa Lelii Ioana e un adevărat „festin al aromelor” ce vin „din tainele borcanelor și chiselelor din camera ei”, pe când „parfumul fructelor sângerii” învăluie zmeurișurile de pe coastele din jur.

Dar, mai ales, Raiul lui Horia Bădescu e „o lume a respectului și a unei ierarhii care purta în ea înțelesul raporturilor firești între părinți și copii, între vârstnici și tineri”, în care „ferească Dumnezeu ca vreun copil să fi trecut pe uliță fără să salute, fiindcă printre oamenii mari niciunui nu i-ar fi trecut prin gând așa ceva!” Se povestea pe la Ciucea, în alt spațiu geografic, dar în același timp mai de început de veac 20, că Goga, da, da, chiar Goga!, trecând pe lângă bătrânul preot al locului, îi răspunsese neglijent la salut. „Apăi, domnule Goga, dacă la școală nu te-or învățat să saluți, să-ți dea didactnapoi!” – l-ar fi apostrofat sfinția sa pe „orgoliosul” poet.

O lume a „unei umanități trudite, cu necazuri multe și mari, dar, neîndoielnic, mai fericită decât cea de-acum, mai băntuită de omenie și mai atinsă de curățenia zăpezilor și de aripa îngerului”.

O lume cu figurile ei memorabile, precum bunicul, Tătuțu, „patriarhul care trona în fruntea mesei și care tăia orice derapaje care s-ar fi ivit,

vreme de lipsuri, ronțăie „hapurile” pentru tratamentul cailor. Într-un cuvânt, Moțu are o fire „nu neapărat neastâmpărată, dar dinamică” sau, elevat zicând, are „puseuri de personalitate”.

În rest, e fascinat de „arhitectura cuiburilor cu care lăstunii împodobeau streșina casei”, de „cântecul cu care se adormeau înde ei bobocii de găscă”, de „miracolul nașterii mieilor”, de „universul gălăgios și pitoresc” al păsărețului de curte, de mierla ce „urca în amurg pe treptele cerului”, de zborul „întruchipat de galopul cailor” și de cel al găștelor sălbatice ce poartă pe aripi depărtările. Trăiește, ori de câte ori ninge, „fascinanta aventură a urcării cu casa la cer”. Iar mai târziu, e așa de acaparat de „foamea de carte”, încât se apucă să transcrie *Frații Jderi* pentru

controverse politice sau familiale”, „o autoritate necontestată a satului”, învățătorul totdeauna îmbrăcat în portul locului (aș zice eu, asemenea unui alt învățător luminat al Argeșului, Ion Mihalache, de pe Valea Cârcinovului). Ori „nenea Ghică”, „arefean get-beget, de o remarcabilă inteligență, totdeauna cu vorbele la el, hâtru, cu un umor debordant, cu fermecătoare întorsături și împielituri de limbă, o gură bogată, sucind vorba de pe o parte pe alta, cu viclenii și capcane irezistibile”.

O lume cu figurile ei pitorești, precum acel Gogu Pașavel care, la târgul „memorabil” de Sfântu’ Ilie de la Țițești, „avea boala să intre călare și să facă praf un car de oale” pe care, după ce-și spârgea și „paraponul”, le plătea până la ultimul ciob. Ori..., ei, da, nu vă mirați!, calul Băzu, care „se uita la tine dintr-o parte, cu o anume șiretenie, și nechezatul lui, mai ales atunci când făcea nazuri, suna mai mult a râs batjocoritor”.

O lume cu figurile ei protectoare: Tata – „de o splendidă frumusețe”, „un eminent învățător”, și Mama – „frumoasa gorjeancă”, „delicată, mignonă, de o aparentă fragilitate”, cu „o inteligență și o sensibilitate accentuate”, „caracter puternic” – „o luptătoare”, având și o evidentă „înzestrare literară”.

„Erau ai satului. Erau cu satul”. „Oameni ai unei alte lumi, ai datoriei și jertfei de sine”.

E un univers cu întâmplări de poveste, de mirare și de spaimă, cum fusese întâlnirea tatei, într-o noapte de iarnă, cu o haită de lupi, sau atacul tâlharilor asupra gospodăriei mătușii Mița, „muiere bărbată”, care, prevăzătoare, a știut a-și pune de pază la „piciorul scării” căteaua firoasă.

Un univers în care se păstrează nu doar portul local, ci și „cuvinte de demult”, precum acel *somnați*, „coborâte din «limba vechilor cazanii»”.

Deși „timpul copilăriei mele [...] n-a fost lipsit de întâmplări dramatice, de frustrări și de îndestule lipuri, peste care a trecut tăvălugul unei «istorii în marș»”, relatarea lui Horia Bădescu urmează lecția genialului humuleștean, a celui „ce-i

pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții...”. Așa se face că lipsesc din poemul lui Horia Bădescu (da, cartea aceasta e un poem) accentele tragice, chiar și atunci când scrie despre marile drame ale perioadei, începând cu războiul care nici măcar nu se păstrează în memoria copilului, apoi perioada legionară, prigoana asupra partidelor istorice, închisorile, canalul, rezistența în munți, „obsedantul deceniu”, în care sunt implicați membri ai familiei, în primul rând tatăl. Faptele sunt relatate la nivelul de înțelegere și implicare al copilului de atunci – precum „imaginea de mumie a tatei” revenit, bandajat din cap până-n picioare, de la o întrunire a PNȚ la Pitești, unde fusese bătut crunt, ori odiseea arestării lui și anii de pușcărie și canal ce au urmat. Nici chestiunile politice nu-i rețin atenția, explicabil, de vreme ce fusese pus de mamă să jure că nu va face vreodată politică. Așteptarea sătenilor amăgiți de promisiunile rostite la „Vocea Americii” este comentată, cu distanțarea cuvenită, în registru ironic, nu de copil, ci de maturul care scrie peste ani („iminenta intervenție militară, atât de iminentă, încât n-a avut loc niciodată, însă destul cât să tulbure mintea și destinul multora”).

Arefcopilăria, Raiul – protagonist al acestei cărți* – „e mereu viu, pulsează în adâncul meu, ca și cum ar aștepta copilul de atunci, acel eu străin mie cel de acum și aproape irecognoscibil, să revină în el și să-și continue existența adamică”. Sfâșietoarea întrebare eminesciană („Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?”) are, în cazul lui Horia Bădescu, un răspuns luminos – acest tulburător omagiu/elogiu adus satului românesc și lumii atât de tragic dispărute sub tăvălugul istoriei. Un omagiu ce rezonază, n-are cum să nu rezoneze, în sufletul tuturor celor care au avut norocul să aibă în zestrea lor o *Arefcopilărie*...

* Horia Bădescu, *Căderea din Rai*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020, 124 p.

**Rodica
LĂZĂRESCU**

O dureroasă pierdere

Filiala București-Poezie a Uniunii Scriitorilor din România anunță cu profundă tristețe încetarea din viață a distinsei poete și realizatoare TV Clara Mărgineanu. A publicat 11 volume de poezie, între care „Dans cu cuțitul în inimă”, „Fata de asfalt”, „Femeia albastră” și a obținut numeroase premii pentru jurnalism cultural.

Ultimul său volum a fost o antologie bilingvă, româno-engleză, realizată împreună cu Adrian G. Sahlean. Prin dispariția Clarei Mărgineanu, literatura noastră suferă o dureroasă pierdere. Dumnezeu s-o odihnească!

un alt pământ o altă lumină

trec prin camere cu țigara în mână
mă-ntreb când o să plouă
când o să ningă
dar asta nu mai are importanță
scrisorile zboară pe lângă tâmpla mea
asemenea unor gloanțe cu termenul expirat
poate aș vrea să vină o pasăre mică
să-mi ciugulească din palmă
dar nu
aici nu se întâmplă nimic
aici nu sunt păsări
nici pădăii
nici iepuri cu urechile ciulite
resemnarea e o lecție bună
simt nevoia să dau limbile ceasului înapoi
să îndes perna în capul îngerului din colț
dincolo de gustul blasfemiei
se rotește parcă o sărbătoare tăcută
cineva ne acoperă cu o liniște albastră
ne întorcem în găurile din care am plecat
batiste incolore
silabe ca niște pâini aruncate în vânt
cine să mai alerge
după cărăbușul de ieri
cine să inventeze pentru noi
un alt pământ
o altă lumină

ceai cald pentru toată lumea

citesc sylvia plath
mă gândesc la o cărămidă pe un mal albastru
zgomote care mă încurajează
pielea memoriei și ultima conotație
toate sunt aici
desenez cu creta o respirație pe un gard
libertatea e o simplă senzație în odăile goale
ne ocupăm cu ceva și iarăși înțelegem
un topor sub gheață o carte în climele meschine
ei își dau mâna și plâng
dincolo se agață de aceleași deviații
realitatea ca un copil înecat
un punct resemnat până la febră
citesc sylvia plath
nimeni nu știe cui vom da socoteală
voci tinere aer suficient
ceai cald pentru toată lumea

până la epuizare

să fugi
(vei trăi între impedimente)
să crești la tusea seacă a celor care știu totul
ce fericire
și străzile sunt povești acre la lumina opaițului
te vei duce să vezi râul
foamea din gât și peștii fără viitor
nu există decât insecte și pământul de sub unghii
vecini zburând prin labirinturi de aur
atât e de-ajuns
aplecă-te și culege stigmatul acestei zile foșnitoare
fără limite vei ratifica dreptul la uzurpare

ce fericire
casele ca niște hieroglife ale timpului tânăr
aici ai găsit o cheie și ai luat-o cu tine
da
(vei trăi între impedimente)
micile aproximări ale chimiei tale sofisticate
memoria ca un bici într-un parc inutil
ascunde-te
vei simți durerea care te apără
până la epuizare

un poem pentru mâine

trecem pe sub ferestrele acestui oraș
trecem
ferestrele sunt flori albastre și roșii și verzi
un amestec de semne și cerul fierbinte
plutind în visul animalelor mici
pentru această zi
sfârșită în plină glorie a lepidopterelor
trecem pe sub ferestrele acestui oraș
orașul respiră ca un plămân preistoric
ferestrele sunt flori
ferestrele sunt fructe și petice de neputință
în tăcerea zidită între cărți și cerșetori
un gest rămâne o rafală de promisiuni
un fum de țigară într-un cartier sărac
un poem pentru mâine

doar o tăcere

eu nu te iubesc
eu nu iubesc țipătul păsării de la miezul nopții
teroarea care se strecoară sub pielea orfanilor
am învățat să urăsc malurile
peștii
îmbulzeala din tramvaie și din muzee
singurătatea ciupercii atavice
sub vânturile muribunde ale toamnei
eu iubesc strălucirea turnurilor de control
în plină criză a combustibilului
apele urcând la cer ca niște rădăcini ritualice
dialectica pumnului strâns
când nu mai e nici fericire nici disperare
ci doar o tăcere fără sfârșit

Geo GALETARU

ATITUDINI

„Poetii canonici ai României”

Trăiesc, în turnul lor de fildeș, unii
Și-aceștia lumii-ntregi se cred buricul
Că-și etalează nula și nimicul
Și coada și-o fac roată ca păunii.

Bieți farisei, ce-naltă-n slăvi flinticul,
Acoperă anume fața lunii
Să credem stele-aprinse toți tăciunii
Și orator de geniu tot pelticul.

Precum măgarul scarpină măgarul,
Ei înde ei și-au defectat cântarul,
Ca partea dinspre ei mai grea să fie.

Prin lista lor de cântăreți canonici
Sunt frunte în istorii și în cronici
Dar nimeni nu le știe-o poezie...

Plouă, Doamne, cu lumină, plouă!

Plouă, Doamne, cu lumină, plouă,
plânge Dumnezeu acolo, sus,
trece printr-o lacrimă Iisus;
inima iar ni se face nouă.
Se așază lumea pe din două,
se întorc acei care s-au dus,
naște dimineața din apus;
inima iar ni se face nouă.
Grea e carnea orelor de rouă,
greu de duh s-a-ngreuiat pământul,
e de cer și de tăcere vântul;
inima iar ni se face nouă.
Învie juruită nouă!
Plouă, Doamne, cu lumină, plouă!

Horia BĂDESCU

Copacul care și-a pierdut pădurea

Și odată am surprins
un copac tembel
care și-a pierdut pădurea...
Rătăcind aiurea,
desprins din rădăcini,
acoperind cu umbra lui soarele
și călătorind cu el
de la răsărit la apus în tandem.
Mă tem, cu noaptea sporind peste noi,
înnoptăm numai unul din doi...

Nepregătită lumea
cu nefirescul situației,
s-a strâns gură cască pe străzi
și în piețe ca la un miracol,
sau concurs de frumusețe.
Ce-o mai fi cu copacul ăsta,
ce se pune mască în fața soarelui
și se dă în spectacol,
dând fiori de îngheț respirației?
(priveam prin geamurile

Eu n-am ales...

Eu n-am ales să plec în altă țară
Și mi-am trăit necazul și nevoia,
Desigur c-am mâncat salam cu soia
Și pâinea, câtă-aveam,
mi-a fost amară.

Sunt scofâlcit ca-n pânzele lui Goya
Dar n-am s-admir pe cei care pleacă,
Cei ce-au trăit mai bine pe afară
Și s-au distrat așa cum le-a fost voia.

Să vii acum ca să-mi dictezi tu mie
Cum să gândesc, aceasta-i o prostie,
Mai bine ți-ai vedea de ale tale.

Eu am muncit și-n zi de sărbătoare
Și adormeam adesea din picioare,
Tu-n fața mea nu faci două parale!

Petruș ANDREI

Alt fel de întuneric

Deodată pământul
s-a încordat amarnic
lăsând un alt fel de întuneric
ca să vedem mai bine în noi înșine
chiar cu prețul morții -
natura și-a urmat învierea
iar noi cu măști fetide pe figură
stopați în egoisme putrede
obligați să ne vedem adevăratul chip
în oglinzile din pivnițele
pline cu hrană

Deodată fulgerul
anunțând așteptatul verdict:
cei care schimbă calea sulfuroasă
vor avea eternitatea în casă!

Alexandru JURCAN

fumurii eclipsa...)
Cineva să-i rețeze cu securea ramurile!

E un semn de la Dumnezeu,
n-a mai vrut să-și bifeze lipsa!

Umbra își întinde
tot mai deasă corona.
Un lințoliu de doliu
înfricoșează planeta.
Doar în scorbura de-acasă
nu s-a înroșit zona.
Păsările și-au pierdut girueta și graiul.
Volbura se târăște fără rost
peste câmpul de grâne.
Raiul a ajuns un iad efemer.
Ce ne rămâne? Ca să fim
cum am fost?...

Ne rămâne să îngropăm
rădăcinile în cer!...

Ion Toma IONESCU

Cafeneaua literară

Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Pitești
sub egida
**Consiliului Local Pitești și a
Primăriei municipiului Pitești**

Fondată în ianuarie 2003

REDACȚIA

Director: Virgil DIACONU
Redactor-șef: Marian BARBU
Secretar de redacție:
Simona FUSARU

Redactori:
Lucian COSTACHE
Ion PANTILIE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Florian STANCIU

Correspondenți:
Elisabeta BOȚAN (Spania)

Culegere:
Ioana NACIU

Corectură:
Lucian PÂRVULESCU

Tehnoredactare:
Simona FUSARU

Prezentare artistică:
Virgil DIACONU

ADRESA REDACȚIEI:

Centrul Cultural Pitești,
Cafeneaua literară,
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1,
sc. C, et. I, Casa Cărții, 110013,
Pitești
Tel./fax: 0248/216348

<http://www.centrul-cultural-pitesti.ro>

Cont: 50104122256,
Trezoreria Pitești
ISSN: 1583-5847

Responsabilitatea asupra
conținutului textelor revine
autorilor, conform legii.
Autorii pot avea și alte opinii
decât ale redacției.

Manuscrisele primite
la redacție nu se înapoiază.

Tiparul executat la
S.C. Tiparg S.A.,
tel.: 0248/221.348,
e-mail: office@tiparg.ro.

**Revista nu publică decât texte
originale, deci care nu au mai
apărut în alte publicații.**

În căutarea poeziei

Andrei ZANCA

șoapte

nimic nu trece în uitare, totul
se răsfirea cu vremea
în compasiune.

tăcerea rarefiată de liniște

mă sprijină spre a putea trece peste noaptea asta.

aidoma unui cânt ce m-ar străbate ca o înfiorare
mistuindu-se neștiut de nimeni în apa din jurul insulei.

între iertare și iubire, aproape nici o deosebire

cântul dus de ape mi-e martor.

iar, dacă adevărul despre un om
se află în ceea ce el caută mereu să ascundă,
atunci totul se va înfriga firea, ca de la sine acum.

în după-amiaza scursă, târzie de noiembrie,
o fată s-a oferit să-mi cedeze locul în autobuz

și-am surâs lăsându-mi mâna pe umărul ei
în vreme ce pe parbriz alunecau
ramuri desfrunzite de toamnă

acum plouă. bate un vânt rece.
o ușă se deschide-n beznă. Nimeni.
ai venit, șoptesc...

spinul duinez

noaptea asta unduind timp înzăpezit peste ape
e spinul meu duinez, aici pe insulă
în spatele grătilor de gheață

nimic nu e întâmplător. la începutul întâmplării
aflându-se mereu Unul

trecutul evocat nefiind nici pe departe cel adevărat
servind mereu prezentul.

pe atunci, ploaia
era o unitate de măsură
a singurătății decantând o înserare
sub cornul bizantin al lunii, totul contopit

în casa iernilor remușcare și tandrețe

azi, doar umbrele celor dragi mai freacă
ca buzele lui *anne boley* încă mișcându-se-n rugă
după ce capul i-a fost retezat.

o viață întreagă aștepți câteva cuvinte
care sosesc mereu prea târziu

totul fiind simultan ca într-o carte
pe care eziți să o deschizi.

o viață întreagă m-au urmărit ochii viețuitoarelor
din spatele grătilor. mă bânuie noaptea *numele*
gravat în fiecare celulă.

undeva, la un gând depărtare,
o lume neconsolată, etern răbdătoare.

și-ncet am luat-o înainte îndepărtându-mă
mult de cei care veneau în urmă.

se spune că nici n-am fost.

rătăcit în diminuarea de lumină a străzilor
printre coloanele de marmură ale băncilor

în tânguirea târzie a unui saxofon
îmbătrânind / doare tot mai tare
splendoarea

de când lumea, poezia ei niciodată atinsă
a fost mereu subminată, distrusă, detestată

și totul vine pe nesimțite pe aceste meleaguri

în acest an pe sfârșite. în acest an de salt

după care nimic nu va mai fi ca înainte, undeva
doar la o bătaie de inimă, o lume

etern răbdătoare, neconsolată
din care mulți s-au dus

îi simt mereu în preajmă, deși
din moarte doar iubirea se întoarce.

când ea se stinge, te lasă și harul.

Cafeneaua literară este membră **APLER** și **ARPE**.

Vizitați **Cafeneaua literară** la adresa www.centrul-cultural-pitesti.ro